

Verkenning practoraten

Concept notitie

Het doel van deze verkenning is om de discussie over de ontwikkeling van practoraten te voeden. De notitie is het resultaat van gesprekken met diverse belanghebbenden en onderzoek van bestaande stukken. De verkenning is uitgevoerd als onderdeel van de gezamenlijke Human Capital Roadmap.

Patricia Gielen
16-2-2017

Inhoud

Managementsamenvatting 3

1 Inleiding 4

2 De vier vragen in de verkenning 6

2.1 Definitie en afbakening 6

2.1.1 De stichting 6

2.1.2 De practoraten 7

2.1.3 De politieke discussie 10

2.1.4 Practoraten versus lectoraten 10

2.1.5 Reflectie op de vraag: 'Wat zijn practoraten?' 11

2.2 Kennis en innovatie 12

2.2.1 Kennis en innovatie in het mbo 12

2.2.2 De ontwikkeling van lectoraten 13

2.2.3 Centra en Human Capital Agenda's van de Topsectoren 14

2.2.4 Reflectie op kennis en innovatie 15

2.3 Ondersteuning en ontwikkeling 16

2.3.1 Ondersteuning vanuit de stichting 16

2.3.2 Andere mogelijkheden 17

2.3.3 Reflectie op ondersteuning en ontwikkeling 17

2.4 Best practices 18

2.5 Samengevat 20

3 Conclusie en aanbeveling 23

Bijlage 1 Practoraten bij ROC van Twente 25

Bijlage 2 Bescherming namen en graden hoger onderwijs 28

Bijlage 3 Onderzoek in de praktijk 31

Bijlage 4 Overzicht practoraten, stand oktober 2016 33

Bijlage 5 Profiel van de lector 34

Bijlage 6 Verantwoording 36

B6.1 Opzet van de verkenning 36

B6.2 Bronnen 36

Managementsamenvatting

Practoraten zijn een relatief nieuw verschijnsel in het middelbaar beroepsonderwijs. Er zullen dan ook nog wat vragen zijn. Wat zijn practoraten? Wat is de positie van practoraten? Wat doen zij precies? En wordt dat wat zij doen al niet door anderen gedaan of kan het anders worden gedaan?

De Nederlandse Topsectoren erkennen dat een goed opgeleide beroepsbevolking een randvoorwaarde is voor een innovatieve kenniseconomie. Hiervoor hebben zij onder meer een gezamenlijke Human Capital Roadmap 2016-2020¹ uitgewerkt. Eén van de belangrijkste thema's daarin is het versterken van de wisselwerking tussen beroepsonderwijs en innovatie. Lectoraten spelen hierbij een steeds belangrijkere rol, maar zij zijn vooral actief in het hbo. De Topsectoren zijn daarom benieuwd naar de ontwikkeling en potentie van practoraten in het mbo. Zij hebben daarom de opdracht gegeven tot een verkenning hiernaar².

De practoraten kenmerken zich (eind 2016 / begin 2017) vooral door veel variatie, met een accent op kennis delen en praktijkonderzoek. De practoraten focussen op vakinhoudelijke of onderwijskundige thema's, hoewel zij vakinhoud en onderwijskunde veelal met elkaar (trachten te) verbinden. Zij ontwikkelen en delen contextspecifieke kennis. Dat past bij het dubbele vakmanschap van de mbo-docenten. Lectors en experts zijn daarbij inspirerend. Maar om kennis ontwikkeld in onderzoek van o.a. de lectoraten toe te kunnen passen in het mbo moet de kennis, als het ware, in het mbo 'gerecontextualiseerd' worden.

De stichting 'Ieder mbo een practoraat' stimuleert de kennisverspreiding over wat practoraten kunnen betekenen in het mbo. De stichting ondersteunt en stimuleert de ontwikkeling van practoraten in brede zin bij alle mbo-instellingen. Zij wordt financieel gesteund door de minister van OCW. De stichting werkt onder meer aan de ontwikkeling van kwaliteitsstandaarden, een onderzoeksmanifest, PR en kennisdelen en doelmatigheid van practoraten. Zij maakt daarbij gebruik van de deskundigheid in het netwerk over onder meer de lectoraten en praktijk(gericht)onderzoek. Practoren lijken, op hun beurt contact op te zoeken met lectoren maar ook met elkaar en andere experts. Voor overleg, door samen te werken, opdrachten uit te zetten, mee te werken aan programma's van lectoren, om inspiratie op te doen, etc.

Deze verkenning laat zien dat, hoe pril en gevarieerd ook, practoraten de potentie hebben zich te ontwikkelen tot een factor van belang in het middelbaar beroepsonderwijs. Maar inherent aan de prille ontwikkeling en de grote variatie op dit moment is dat nu nog onduidelijk is hoe de ontwikkeling zich zal voortzetten of wat de resultaten op termijn zullen zijn. Laat staan dat duidelijk is hoe de ontwikkeling van practoraten zich op termijn zal verhouden tot andere ontwikkelingen in de mbo-instellingen, de netwerken, de centra, een (vernieuwde) relatie met het bedrijfsleven en de professionalisering van docenten.

¹ <http://www.hcatopsectoren.nl/nieuws/nieuwsbericht/297-human-capital-roadmap.html>

² Tussen oktober 2016 en begin januari 2017 zijn gegevens verzameld.

1 Inleiding

De Nederlandse Topsectoren erkennen dat een goed opgeleide beroepsbevolking een randvoorwaarde is voor een innovatieve kenniseconomie. Om de opleiding van de beroepsbevolking in goede banen te leiden, hebben zij hun eigen Human Capital Agenda's geformuleerd. Daarnaast hebben ze gedeelde ambities uitgewerkt, die de topsectoren overschrijden, in de gezamenlijke Human Capital Roadmap 2016-2020³.

Eén van de belangrijkste thema's is de wisselwerking tussen beroepsonderwijs en innovatie versterken. In het kader hiervan zijn de Topsectoren benieuwd naar de ontwikkeling en potentie van practoraten. Daarom hebben zij de opdracht gegeven tot een verkenning hiernaar. Deze notitie is onderdeel van de verkenning en heeft tot doel de nadere discussie over practoraten te voeden.

Prille ontwikkeling

In het hoger beroepsonderwijs spelen lectoren een belangrijke rol in de interactie tussen beroepsonderwijs en innovatie. In het middelbaar beroepsonderwijs is de term practor in opkomst. Deze term is rond 2012 ontstaan als een woordspeling op het woord lector.

Op dit moment zijn practoren geen lectoren en lectoren geen practoren. Aan de titel van lector zijn specifieke eisen gesteld, aan die van practor (nog) niet. Lectoraten hebben in zestien jaar een grote ontwikkeling doorgemaakt, terwijl practoraten aan het begin van een ontwikkeling staan.

De ontwikkeling van practoraten is weliswaar pril, maar er wordt hard en op verschillende fronten aan gewerkt. Op strategisch, tactisch en operationeel niveau, in netwerken van instellingen, practoren en onderzoekers.

Verwachtingen

Deze verkenning is uitgevoerd omdat weinig bekend is over de aanleiding en rol van practoraten. Een aantal vragen die aanleiding waren voor de verkenning:

- Wat is de reden waarom colleges van bestuur van mbo-instellingen practoren al dan niet een aantrekkelijke optie vinden?
- In hoeverre zijn practoren 'anders' dan lectoren?
- Welke rol kunnen practoren spelen in het onderzoek in het mbo?
- Wat kunnen practoren betekenen voor een betere / andere relatie met het bedrijfsleven?
- Hoe hangt hun rol en positie samen met professionalisering van docenten?
- Wat is hun betekenis voor strategisch HRM-beleid van de instellingen?
- Wat is hun betekenis voor de positie en loopbaanmogelijkheden van masters en andere docenten in de mbo-instellingen?
- Hoe kunnen zij de ontwikkeling van professionele leergemeenschappen in scholen beïnvloeden?

Omdat de ontwikkeling nog in een vroeg stadium verkeert, leidt dat niet alleen tot vragen, maar ook tot speculaties en verwachtingen over wat practoraten zouden kunnen betekenen voor het mbo. De vraag is gerechtvaardigd of er niet te veel, te uiteenlopende en te hoge verwachtingen ontstaan. Het risico is dat practoren tot 'Haarlemmer olie' van het mbo worden gepromoveerd. Dat zij de oplossing zijn voor hardnekkige oude problemen zoals maatwerk, authentiek leren, instroom in het mbo, doorstroom vmbo naar mbo en van mbo naar hbo. Dat zij daar mogelijk wel een bijdrage aan kunnen leveren mag duidelijk zijn. Maar voor structurele oplossingen lijkt meer nodig dan een practoraat.

3 <http://www.hcatopsectoren.nl/nieuws/nieuwsbericht/297-human-capital-roadmap.html>

Functie

Het initiatief om practoraten op te richten is ontstaan vanuit mbo-instellingen (ROC's, AOC's en vakscholen), de opleidingen, de ondersteunende diensten en de CvB's. Dit initiatief ontstond vanuit een behoefte om in de praktijk van het mbo (passende) kennis te ontwikkelen en te delen.

Practoraten zijn niet de enige die daaraan werken. Ook lectoren en praktijkonderzoekers en ondersteuners die in en voor het mbo werken, innovatiemanagers, onderwijsinnovatieteams werken daaraan. Tegelijkertijd zet de komst van practoraten wel andere processen in gang: ideeën om onderling, op eigen initiatief kennis te delen, veranderingsprocessen in het onderwijs waarbij docenten (sterker) betrokken zijn, de practor als boegbeeld van een ontwikkel- of innovatietraject in het mbo.

Over het onderzoek dat practoren (zouden) kunnen doen, circuleren uiteenlopende meningen. Om de discussie hierover enigszins te kanaliseren het volgende: het eerste practoraat was meer gericht op kennis delen en verspreiden dan op onderzoek. Kennis delen en verspreiden staan ook nu hoog op de agenda.

Het onderzoek dat de practoraten ambiëren varieert sterk. Het ene practoraat mikt op praktijkonderzoek om de collega's, studenten en bedrijven met instrumenten te ondersteunen. Het andere heeft de ambitie om het onderzoekend vermogen van de docenten te ontwikkelen. Het ene practoraat wil praktijkgericht onderzoek met een zeker mate van generaliseerbaarheid. Het andere streeft naar promotietrajecten.

Leeswijzer

Na de achtergronden in hoofdstuk 1 geeft hoofdstuk 2 een beschrijving van de practoraten. In 2.1 staan de definitie en afbakening van practoraten centraal, in 2.2 het thema kennis en innovatie en in 2.3 ondersteuning en ontwikkeling. Iedere paragraaf sluit af met een reflectie. In 2.4 staat een zeer korte beschrijving van de huidige practoraten. Paragraaf 2.5 biedt een puntsgewijze samenvatting. In hoofdstuk 3 zijn de conclusies en aanbevelingen opgenomen.

In bijlage 1 is een beschrijving van de practoraten bij een van de mbo-instellingen opgenomen. In bijlage 2 staat achtergrondinformatie over de discussies in de Tweede Kamer. Bijlage 3 biedt informatie over onderzoek in de praktijk. In bijlage 4 is een overzicht met practoraten uit het najaar 2016 opgenomen. Bijlage 5 bevat het profiel van de lector. Tot slot bevat bijlage 6 de verantwoording en bronnen.

2 De vier vragen in de verkenning

Voor de verkenning zijn aan de hand van vier hoofdvragen bestaande stukken onderzocht, negen gesprekken gevoerd en is de eerste practorendag bijgewoond, georganiseerd door de stichting 'Ieder mbo een practoraat'.

De vier hoofdvragen waarop deze verkenning een antwoord wil geven zijn:

1. *Wat zijn practoraten (en wat niet)?*
2. *Wat kunnen practoraten betekenen voor kennis en innovatie op mbo-instellingen?*
3. *Welke ondersteuning via netwerken, instituties en regelingen zijn opties/beschikbaar voor de verdere ontwikkeling van practoraten?*
4. *Welke best practices voor het organiseren van practoraten en lectoraten zijn beschikbaar?*

Het spreekt voor zich dat de respondenten hun eigen percepties op en meningen hebben over de definitie en ontwikkeling van practoraten. Zij zijn er in wisselende mate bekend mee en leggen uiteenlopende accenten. Dat is niet zo vreemd gezien het stadium van ontwikkeling van de practoraten en de uiteenlopende invulling van practoraten.

2.1 Definitie en afbakening

De eerste vraag van de verkenning is: *Wat zijn practoraten (en wat niet)?*

2.1.1 De stichting

De stichting 'Ieder mbo een practoraat' biedt de onderstaande definitie van practoraten. Daarbij geldt de kanttekening dat zij steeds kleine aanpassingen doet omdat zij zich realiseert dat de practoraten en daarmee het begrip in ontwikkeling zijn.

Wat is een practoraat?

- Expertisecentrum met een onderzoekscomponent
- Twee soorten
 - Nadruk op vakinhoudelijke vernieuwing
 - Nadruk op onderwijskundige vernieuwing
- Docenten en studenten zijn actief betrokken
- Verspreiden van innovaties en kennis vormt een belangrijk onderdeel

Waarom een practoraat?

De stichting beoogt met de practoraten ruimte te bieden voor innovatie en excellentie, de verbinding tussen onderwijs, (regionaal) bedrijfsleven en onderzoek te versterken, de kwaliteit van de docenten te verbeteren door het stimuleren van een onderzoekende houding, kennisdeling tussen scholen en het imago van het mbo te verbeteren.

Wat is een practor?

Een practor is daarmee boegbeeld. Inspirator en motor verantwoordelijk voor kennisontwikkeling-verspreiding (in en extern) en –toepassing, praktijkgericht onderzoek en professionalisering van docenten.

Presentatie MBO Raad d.d. 5 10 2016

De stichting 'Ieder mbo een practoraat' is opgericht door vijf mbo-instellingen, met als doel een nationaal netwerk van expertisecentra op mbo-scholen, de practoraten, te realiseren. De stichting heeft een bestuur en een commissie kwaliteit. Er is een visiedocument waarin de rollen van practoraten richting onderzoek, bedrijfsleven en professionalisering van docenten zijn beschreven. De stichting werkt aan een manifest. Ook verschillende mbo-instellingen buiten de *'founding fathers'* zijn inmiddels via de stichting geholpen bij het opzetten van practoraten.

Dertien practoraten zijn gestart, zij het dat de ontwikkeling van een aantal nog erg pril is (eind 2016), een onbekend aantal practoraten zal binnen afzienbare tijd starten en één practoraat is gestart en afgerond.

Adviesbureau KplusV heeft de behoefte aan ondersteuning geïnventariseerd. De practoraten zijn gepresenteerd op de mbo-onderzoeksdag en besproken tijdens een preconferentie van het Consortium voor Innovatie (CvI). De eerste practoraten hebben hun kennis gedeeld en genetwerkt op de eerste practoratendag en verdere sessies voor kennisdeling zijn gepland. De practoren hebben hun plannen voorgelegd aan de commissie kwaliteit. De stichting heeft aansluiting gezocht bij kennisnetwerk Katapult.

De minister van OCW en de Tweede Kamer hebben over practoraten gesproken⁴. Het ministerie van OCW faciliteert de ontwikkeling door de stichting financieel te ondersteunen en het het Regionaal Investeringsfonds mbo (RIF) biedt de mogelijkheid voor co-financiering om een practoraat op te zetten.

2.1.2 De practoraten

Dynamische ontwikkeling

In november 2015 waren er zo'n acht practoraten actief. Onderstaande tabel toont de ontwikkeling van practoraten eind 2016, begin 2017. Op het moment dat de lezer dit onder ogen krijgt zal al weer sprake zijn van nieuwe practoraten⁵.

Ontwikkeling practoraten 2012-2016			
Mbo-instelling	Naam bestaand practoraat	Opgeheven practoraat	Practoraat in oprichting
ROC van Twente		• Mechatronica	• Burgerschap+ • Technisch innoveren • Versterken leerproces
ROC Mondriaan	1. HospitalityExperience 2. Food, Innovation&Concepts 3. Technologie in Zorg en Welzijn		?
Noorderpoort	4. Automotive 5. Burgerschap		?
Mediacollege Amsterdam	6. Het Nieuwe Kijken 7. Sociale Media		2 practoraten in oprichting
ROC Leeuwenborgh	8. Gepersonaliseerd Leren		?
ROC van Amsterdam	9. Creatief Vakmanschap 10. Airport &Aviation		?
Summa College	11. Activerende Didactiek		?
Drenthe College	12. Zorg &(Sensor)technologie		?
Nova College	13. Smart Skills technology		?

⁴ Zie bijlage 2.

⁵ Zie ook bijlage 4 met het overzicht van oktober 2016.

Uit een inventarisatie begin januari 2017 blijkt dat er dertien practoraten in acht mbo-instellingen⁶ actief zijn. Op dat moment heeft ongeveer een zesde van de mbo-instellingen een of meerdere practoraten. Eén practoraat is afgesloten, maar bij dezelfde instelling zijn vanaf 2017 drie nieuwe practoraten in ontwikkeling. Omdat de ontwikkeling zo snel gaat, is onduidelijk hoeveel en welke nieuwe practoraten er precies in ontwikkeling zijn.

Invulling

Het visiedocument op practoraten (Van der Meer, 2015) onderscheidt rollen gericht op programmeren en (laten uitvoeren) van gerichte gegevensverzameling, kennisontwikkeling, -verspreiding en -toepassing en professionalisering van docenten. Uit de presentaties van de practoraten op de practoratendag van 7 december 2016 blijkt dat de rollen wel vervuld worden, maar met uiteenlopende accenten. Oftewel: er is variatie in de ambities en opgedane ervaringen van de practoraten. Uit de korte pitches van drie minuten werd duidelijk dat op dat moment:

- De helft of meer van de practoraten gericht is op kennis ontwikkelen, verspreiden en toepassen, op praktijk(gericht)onderzoek, op professionalisering van docenten en studenten, op onderwijskundige en vakinhoudelijke vernieuwing en op de verbinding met lectoren en eventueel professoren.
- Minder dan de helft van de practoraten richt zich daarnaast expliciet op kennisverspreiding richting andere scholen, de relatie met het bedrijfsleven en de verbinding met het hbo en het themaburgerschap.

Voorbeeld: invulling practoraten in oprichting ROC van Twente

De kern van een practoraat bij ROC van Twente is toegepast praktijkgericht onderzoek uitvoeren om de onderwijskwaliteit te bevorderen. Binnen het mbo, door kennis te delen gericht op algemene kwaliteitsverbetering van het beroepsonderwijs, in het bijzonder van het ROC van Twente. Het ROC verwacht vooral effecten te behalen doordat de onderzoekende (nieuwsgierige) houding van de docenten gestimuleerd wordt. Er zijn drie practoraten in oprichting:

- Het practoraat Burgerschap+ richt zich op het ontwikkelen van het curriculum om een antwoord te bieden op maatschappelijke discussies. Met name komen vraagstukken aan de orde als:
 - Hoe kan ROC van Twente in een tijd waarin radicalisering en vrijheid van meningsuiting belangrijke aspecten zijn, ervoor zorgen dat jongeren voldoende kennis hebben van de rechtstaat
 - Hoe leren we hun een goede dialoog te voeren en kritisch na te denken?
- Het practoraat Technisch innoveren richt zich op de combinatie van zorg en techniek. Hierbij valt te denken aan vragen als:
 - Hoe kan de medische technologie helpen de zorg veiliger, efficiënter en (beter) betaalbaar te maken?
 - Hoe wordt de vernieuwing ingebracht in de opleiding?
- Het practoraat Versterken leerproces richt zich vooral op de vragen:
 - Hoe kunnen we het leerproces van de leerling (niveau 2) optimaliseren?
 - Welke middelen kunnen we daarvoor inzetten?
 - Hoe kunnen we de betrokkenheid stimuleren?
 - Welke factoren zijn daarop van invloed?

Aan elk practoraat zal een practor leiding geven. Bij ROC van Twente nemen aan elk practoraat twee mbo-colleges deel, ieder college benoemt twee docenten die het practoraat mee invulling geven. Voor dit moment heeft het ROC ervoor gekozen om de functies voor practor zowel intern als extern open te stellen en om voor docenten van de deelnemende mbo-colleges intern te werven. Aan beide functies worden eisen gesteld met bijbehorende waardering, waaraan een sollicitatie is gekoppeld.

Zie ook bijlage 1: Practoraten bij ROC van Twente

⁶ Ter referentie: in het schooljaar 2014 – 2015 waren er 66 mbo-scholen en 34 hbo-scholen met respectievelijk 44.208 en 445.000 studenten. (bron, DUO).

Van drie van de bestaande practoraten is heel expliciet duidelijk dat de instelling van het practoraat voortkomt uit strategische oriëntatie en het SHRM⁷-beleid van de instelling. Dat wil niet zeggen dat bij de andere practoraten die verbinding er niet is maar dat dit aspect tijdens de presentatie niet duidelijk naar voren is gekomen. De practoraten lijken tevens bij te dragen aan de (regionale) profilering van de mbo-instelling. Airport& Aviation en Creatieve Industrie zijn bijvoorbeeld verbonden aan ROC van Amsterdam. Het nieuwe Kijken en Sociale Media aan het Media College Amsterdam (zie ook paragraaf 2.2.2). Deze practoraten passen bij economische zwaartepunten van Amsterdam (Schiphol, creatieve industrie).

Meer dan de helft van de practoren geeft aan dat zij samenwerken met lectoraten. In een enkel geval is een lector zelfs tevens practor (HospitalityExperience). Drijfveren voor samenwerking zijn bijvoorbeeld:

- nog weinig praktische kennis (bijvoorbeeld Burgerschap)
- kennisverspreiding (bijvoorbeeld Social Media)
- ervaringen delen bij een innovatieproces (bijvoorbeeld Zorg &(Sensor)technologie)

In enkele gevallen hebben mbo, hbo en wo een netwerk gevormd en werken de practoraten samen met lectoren en wetenschappelijk onderzoekers verbonden aan universiteiten (Airport & Aviation, Zorg &(Sensor)technologie). Andere practoraten zijn daar (nog) niet expliciet mee bezig. Een van de lectoren in het mbo heeft samengewerkt met een practoraat en is er enthousiast over omdat de samenwerking een versnelling van onderzoek teweeg brengt. Daarnaast is het practoraat van kok Pierre Wind een alternatief. Hij is een praktijkgerichte expert, een boegbeeld.

Doelgroepen

De practoraten hebben in theorie drie doelgroepen: studenten, docenten en bedrijfsleven. Het spreekt voor zich dat de inhoudelijke focus en de ontwikkeling van het practoraat mede bepaald in hoeverre die drie doelgroepen meer of minder aandacht krijgen. Drie practoren (Hospitality, Smart Technology, Techniek en Zorg) geven uitdrukkelijk aan zich te richten op alle drie de doelgroepen. Uit de presentaties blijkt dat de practoraten op dit moment vooral focussen op de docenten en in mindere mate op studenten en bedrijfsleven.

Variaties in onderzoek

Een punt van uitvoerige discussie is onderzoek. Of zoals het in het visiedocument is beschreven 'Programmeren en (laten uitvoeren) van gerichte gegevensverzameling' (Van der Meer, 2015). Niet voor niets zoekt de stichting voor dit onderwerp steun bij het bepalen van kwaliteitseisen.

De variatie aan percepties en meningen over onderzoek in de practoraten is groot. De een raadt het regelrecht af om in het mbo onderzoek te doen. De ander is al bezig met definities vergelijkbaar met wetenschappelijk onderzoek, met eisen als validiteit, betrouwbaarheid en reproductie en goed onderbouwde methoden en technieken.

Er circuleren termen als praktijkgericht onderzoek, praktijkonderzoek en onderzoek in de praktijk. De eerste term heeft een hogere generaliseerbaarheid dan de tweede. Ook komen termen als onderzoekend vermogen en flexibel vakmanschap voorbij, die verwijzen naar het reflecterend vermogen van docenten en studenten (zie ook bijlage 1 en 3).

⁷ HRM wordt strategisch (SHRM) wanneer het een onderdeel vormt van de strategische oriëntatie van een organisatie. Het besteedt daarbij aandacht aan de relatie tussen externe en interne (ontwikkelingen) en de samenhang tussen strategisch, tactisch en operationeel niveau van de organisatie vanuit een perspectief van goed werkgeverschap, goed werknemerschap.

Voorbeeld: voorgenomen onderzoek in practoraten ROC van Twente

Gezamenlijk bedenken een practor en docenten (in een latere fase met studenten) vraagstukken en kijken zij kritisch en reflectief vooruit naar (mogelijke) praktische oplossingen.

Docenten worden geen onderzoekers en gaan niet publiceren. Integendeel. Dat is een verschil met een lectoraat. Bij een practoraat bij ROC van Twente gaat het erom docenten bewust te maken dat er meer betekenis aan het onderwijs te geven is. Over die manier van onderwijs geven willen het ROC hen systematisch laten nadenken, op een inspirerende manier. Een eis die ROC van Twente stelt is dat practoren (minimaal) een masteropleiding hebben behaald. Dit in tegenstelling tot lectoren die (veelal) gepromoveerd zijn. Mogelijk vult het ROC de eisen voor een practor nog aan met onderzoekservaring in een lectoraat, bijvoorbeeld in een kenniskring met een werkgebied passend bij het thema van het practoraat.

Het is voor een practoraat geen vereiste om de onderzoeksresultaten nationaal en/of internationaal te publiceren, wel is het van belang kennis (intern en extern) te delen.

Zie ook bijlage 1: Practoraten bij ROC van Twente

2.1.3 De politieke discussie

De ontwikkeling van practoraten en de verhouding ten opzichte van lectoraten is in 2016 een aantal malen onderwerp van discussies in de Tweede Kamer, bij de bespreking van de gewijzigde WHW en specifiek voor het onderwerp bescherming van namen en graden in het hoger onderwijs⁸ (zie bijlagen 2 en 5).

De minister van OCW laat zich in een kamerbrief op 22 september 2016 uit over het verschil tussen practoraten en lectoraten en stuurt aan op bestuurlijke afspraken: *'...aansporing zou willen zien om bestuurlijke afspraken te maken over lectoren die werkzaam dan wel aangesteld zijn in het mbo. Zij moeten voldoen aan de kwaliteitseisen die de Vereniging Hogescholen heeft gesteld. Dit kan ook de ontwikkeling van een vorm van practoraat in het mbo stimuleren. Dat betekent dat de positie van de huidige lectoren in het mbo, die voldoen aan de eisen van de hbo-raad, lectoren blijven.'*

Kamerlid Rog dient een motie in die op 28 september aan de orde komt en wordt goedgekeurd (zie bijlage 2). De interpretatie van deze discussie is dat de titel van lector beschermd is volgens de eisen van de Vereniging Hogescholen en dat deze bescherming wordt vastgelegd in de gewijzigde WHW. Verwacht mag worden dat de discussie over de kwaliteitseisen voor practoren later voortgezet zal worden.

2.1.4 Practoraten versus lectoraten

Leijnse hield als voorzitter van de HBO-raad in 2000 in een essay een betoog voor het invoeren van lectoraten, bestaande uit een nieuwe functionaris, de lector, met daaromheen een groep docenten, de kenniskring, die deels ook uit externe leden zou kunnen bestaan. De lectoraten hebben zich de afgelopen vijftien jaar ontwikkeld tot bekende instituties. Zij hebben zich een positie verworven die past bij de ambities van de Vereniging Hogescholen, de ontwikkeling van master- en bacheloropleidingen en de (internationale) ontwikkeling van hogescholen. Niet voor niets verwijst de minister in haar kamerbrief naar de term University of Applied Science.

De ontwikkeling van de lectoraten is een ware en lange zoektocht geweest. De stichting 'Ieder mbo een practoraat' verzamelt en benut de ervaringen met de ontwikkeling van de lectoraten.

Maar het mbo heeft, ook internationaal, een wat andere opdracht en positie dan het hbo. Beide hebben een opdracht om bij te dragen aan kwalificatie, persoonlijke ontwikkeling en burgerschap. Maar het hbo heeft als extra opdracht een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de beroepspraktijk.

⁸ Zie ook bijlagen 2 en 5.

Een interpretatie van de kamerbrief is dat lectoren bij het hbo en practoren bij het mbo horen. Verschillende respondenten zouden dat een gemiste kans vinden. Zij stellen dat het mbo ook recht heeft op goede lectoren en wijzen op de mogelijkheden die er zijn om mbo en hbo te verbinden via de lectoraten. Anderen geven aan dat het goed zou zijn om practoraten en lectoraten in zowel het mbo als het hbo in te stellen. Bovendien, zo stellen enkele respondenten: wanneer de practoraten geen succes worden is dat niet goed voor het imago van het mbo.

2.1.5 Reflectie op de vraag: 'Wat zijn practoraten?'

In de huidige definitie is een practoraat een expertisecentrum waarin vakinhoudelijke dan wel onderwijskundige vernieuwing plaatsvindt, waarin docenten en studenten actief betrokken zijn, met verspreiden van kennis en innovatie als belangrijk onderdeel van de rol. Die definitie is nog niet erg expliciet over de rol in onderzoek en de relatie met het bedrijfsleven. Overigens is de 'tagline' van de stichting wel een zeer bondige samenvatting: 'Platform voor praktische innovatie'. Het visiestuk van 2015 gaat bij de nadere uitwerking van de onderzoekscomponent uit van programmeren en bijdragen aan gegevens verzamelen. Het is de vraag of dit het specifieke karakter van praktijkonderzoek in het mbo voldoende recht doet.

Uit de presentaties van de practoraten blijkt dat zij steeds meerdere rollen uit de definitie innemen. In vergelijking met lectoraten lijkt bij de practoraten de component onderzoek minder aanwezig, maar onderwijskundige ontwikkeling en de relatie met docenten en studenten is wat prominenter. De relatie met het bedrijfsleven lijkt onder belicht. Als het over onderzoek gaat lijkt het accent bij de practoren op praktijkonderzoek te liggen, terwijl een enkeling een promotietraject start. Dit is niet voor niets een voorzichtige beschrijving, gezien het geringe aantal practoraten en hun prille ontwikkelingsfase.

Uitgaande van het feit dat ook het hbo praktijkgericht is kan voorgesteld worden om zowel in het hbo als mbo lectoraten en practoraten in te stellen. Practoren leggen de focus op praktijkonderzoek, het onderzoekend vermogen van docenten en kennisontwikkeling gebruiken en eventueel mee programmeren⁹. Lectoren doen praktijkgericht onderzoek, samen met docenten, en publiceren daarover (internationaal) (zie bijlage 3).

In totaal zijn er zeshonderd lectoren. Twintig lectoren werken in en voor het mbo en dan zijn er de handvol practoraten waarvan een deel nog maar net gestart is. Het mbo verdient dus nog wel wat aandacht. De geringe aandacht van de lectoraten voor het mbo beschouwen enkele van de respondenten als een gemiste kans.

De politieke discussie is op drie punten heel duidelijk: in de gewijzigde WHW zal worden vastgelegd dat lectoren werkzaam in het mbo moeten voldoen aan de kwaliteitseisen van de Vereniging Hogescholen (zie ook bijlage 5). Dat voor practoren kwaliteitseisen belangrijk zijn spreekt voor zich, maar een referentie ontbreekt nog. En de toon van de discussie biedt experimenteerruimte aansluitend bij de kamerbrief over responsief beroepsonderwijs uit 2015 (Minister OCW, 2015).

Dat er practoraten gestart zijn en er nieuwe ontwikkeld worden, getuigt van het enthousiasme van (een deel van) de mbo-instellingen voor het concept. Practoraten hebben potentie. Men ziet mogelijkheden die passen bij het profiel, het beleid en het imago van de mbo-instelling.

Tegelijkertijd is onduidelijk wat de practoraten precies in de praktijk bewerkstelligen. Het is echter nog te vroeg om het effect hiervan vast te stellen. Er zijn nog te weinig practoraten en zij bestaan veelal te kort. Bovendien is er grote variatie tussen de verschillende practoraten, naar thema en focus. Practoraten bieden een andere manier om ontwikkeling in de mbo-instelling te bewerkstelligen. Of de ontwikkeling die zij ambiëren altijd geheel nieuw is valt te betwijfelen.

Het mag duidelijk zijn dat de ontwikkeling van practoraten zowel in de instellingen als

⁹ Een iets ander accent dan van der Meer c.q. 2015 in het visiedocument beschrijft.

landelijk een zoektocht is. Opeenvolgende versies van presentaties, het visiedocument en het manifest in ontwikkeling van de stichting laten zien dat de practoraten op zoek zijn naar een goede mix tussen onderzoek en innoveren, vakmanschap en professionaliseren, samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven en vakmanschap en burgerschap van studenten voor de toekomst.

2.2 Kennis en innovatie

De tweede vraag is: *Wat kunnen practoraten betekenen voor kennis en innovatie op mbo-instellingen?*

2.2.1 Kennis en innovatie in het mbo

Uit de presentaties op de practoratendag komt een beeld naar voren dat de practoraten met volle energie werken aan de ontwikkeling van zaken die voor de opleidingen of de hele mbo-instelling belangrijk zijn. Er is dus een urgentie, een noodzaak gesignaleerd en de practor werkt daaraan, samen met anderen. Dat kunnen oude of nieuwe problemen zijn waar men op gestuit is, maar ook ambities en dromen.

Tevens blijkt dat er overlap bestaat in de onderwerpen van de practoraten. De vraag is of dat erg is en zo ja: hoe erg?

- In het kader van doelmatigheid lijkt het gerechtvaardigd dat mbo-instellingen doublures voorkomen en variatie aanbrengen in hun practoraten. Maar omdat de aansluiting van het mbo met het regionale bedrijfsleven belangrijk is, moeten mbo-instellingen wel regionaal accenten kunnen leggen en is het belangrijk dat er een platform en ruimte beschikbaar zijn om ervaringen uit te wisselen en kennis te delen.
- Voor de practoraten die focussen op onderwijskundige vernieuwing is het de vraag wat de meerwaarde is ten opzichte van al beschikbare functies, regelingen en ondersteuning. Denk bijvoorbeeld aan innovatiemanagers, lectoren en organisaties zoals Kennisnet, het Expertisecentrum Beroepsonderwijs ECBO als ook de mogelijkheden voor docenten om een masteropleiding te volgen. Op dit moment lijken de practoraten als pluspunt te hebben dat ze meer bottom-up werken. Ook werken ze soms mee aan grote strategische of onderwijskundige veranderingen in de mbo-instellingen. Of ze zorgen juist vanuit vakinhoudelijk expertise voor kennisuitwisseling (intern of richting andere mbo-instellingen). Of zij daarin slagen zal de tijd moeten uitwijzen.
- Opvallend is dat meerdere practoraten zich richten op nieuwe technische mogelijkheden, zowel practoraten met een onderwijskundige als een vakinhoudelijke focus.

Voorbeeld: leerpunten ROC van Twente

Op basis van ervaringen opgedaan in de periode van practoraat Mechatronica heeft het ROC van Twente besloten drie nieuwe practoraten te starten, met een langere looptijd. Vanuit het perspectief van ROC van Twente is het geen bezwaar dat een practoraat in projectvorm een einde kent. Integendeel, de ervaringen hebben geleid tot een visie op practoraten die het ROC verder uitwerkt en uitrolt. Het ROC van Twente vindt het belangrijk dat practoraten op een actuele manier bijdragen aan beter onderwijs, niet alleen in de colleges maar in het hele ROC van Twente en dat dit te delen valt met andere ROC's.

- Interne behoefte: een van de ingrediënten van de visie is dat een practoraat tot stand komt in samenwerking met en met de actieve participatie van mbo-colleges. Dat vergt uitleg over wat een practoraat is en wat het kan betekenen, er zullen meningen en vragen worden opgehaald en het vergt overleg met het CvB over de resultaten en mogelijke combinaties zodat er prioriteiten gesteld kunnen worden. Maar wel zo dat er, vanuit de colleges en aan te stellen practoren, ruimte is voor verdere invulling.
- Externe behoefte: een punt van aandacht is bedrijfsleven en instellingen verbinden aan de practoraten en (maatschappelijke) ontwikkelingen volgen, om zo practoraten te voeden. Maar ook contacten onderhouden met andere ROC's en hun practoraten is een punt van aandacht. Zo kan kennis gedeeld worden en kunnen ROC's en practoraten elkaar versterken.

Omdat de wereld om ons heen verandert, zal het ROC regelmatig evalueren of het practoraat nog wel voldoet aan een behoefte. Daarbij staat de dialoog voorop. Na twee jaar houdt het ROC van Twente een evaluatie van de practoraten en bespreekt het de voortgang en de ervaringen van het practoraat, na vier jaar bekijkt het ROC of het practoraat nog actueel is of dat de keuze voor een ander thema beter past.

Zie ook bijlage 1: Practoraten bij ROC van Twente

De rollen van het practoraat zoals in het visiedocument beschreven, kunnen ook op andere manieren dan via een practoraat ingevuld worden. Zo zijn er ook CvB's die geen behoefte hebben aan practoraten of hun plannen daartoe alsnog intrekken. Bijvoorbeeld omdat zij nog niet weten wat een practor voor hun instelling kan betekenen, of omdat zij de rollen van een practor al belegd hebben bij (onderwijskundig) innovatiemanagers of de teams, of omdat zij ervoor opteren om docenten uit het mbo te laten aansluiten bij de lectoraten.

2.2.2 De ontwikkeling van lectoraten

Dat er ambities en verwachtingen van practoraten zijn is belangrijk en mooi, want dat biedt richting. Tegelijkertijd bieden de diverse evaluaties van lectoraten input om de verwachtingen te temperen en te relativieren. Nadat de eerste lectoraten rond 2001 van start gingen, is de ontwikkeling gemonitord. Er worden vier ontwikkelingsstadia onderscheiden¹⁰:

- 1999 – 2004: Uitproberen
- 2004 – 2008: Plek innemen
- 2008 – 2011: Professionaliseren
- 2011 – heden: Doorbouwen & herbezinnen

De volgende tabel geeft een beeld van de vorderingen en knelpunten van lectoraten in de loop der jaren. Inmiddels zijn er ongeveer zeshonderd lectoren.

¹⁰ Bron: <https://www.lectoren.nl>

Evaluatieresultaten lectoraten		
	Veelal positief	Veelal kritisch
Tussenevaluatie SKO, 2004 (bestuurlijke insteek)	<ul style="list-style-type: none"> • Acceptatie en bekendheid • Meer lectoraten ontwikkelen activiteiten op alle hoofddoelen • Aandacht professionalisering van docenten • Strategie van instelling voor lectoraten • Aandacht curriculumontwikkeling • Enthousiasme binnen lectoraat 	<ul style="list-style-type: none"> • Roosterproblemen • Onzekerheid aanstelling lectoren • HRM beleid nog niet aangepast • Onderzoek nog in kinderschoenen • Samenwerken extern weinig gestructureerd • Rudimentaire samenwerking met universiteiten en onderzoek • Tegenvallende inkomsten contractactiviteiten
Eindevaluatie SKO, 2008	<ul style="list-style-type: none"> • De weg van onderwijs- naar kennisinstelling is door het hbo ingeslagen 	<ul style="list-style-type: none"> • Aard vraagstelling praktijkgericht onderzoek • Kennis ontwikkelen en duurzaam implementeren in het onderwijs • Koppelen onderzoek aan docenten en onderwijs aan studenten • SHRM: docenten en minimale aanstelling van 0,5 fte lectoraten • Meer eenduidige kwaliteitszorg
ISO	<ul style="list-style-type: none"> • Excellentietrajecten bij lector 	<ul style="list-style-type: none"> • 70% van de studenten weet wat een lector is • Meerwaarde van lectoraat, kruisbestuiving onderwijs en onderzoek • Lector moet dicht bij de student staan. • Dat heeft student nodig om reflectieve practioner te worden

2.2.3 Centra en Human Capital Agenda's van de Topsectoren

Aansluiting met centra

Sinds 2011 zijn er bijna veertig Centres of Expertise (CeO's) in het hbo, en ongeveer honderd Centra Innovatief Vakmanschap (CIV's) in het mbo gestart. In deze centra werken beroepsonderwijs en bedrijfsleven samen om het onderwijs te vernieuwen en beter aan te laten sluiten op de arbeidsmarkt van morgen en tegelijkertijd het innovatievermogen van bedrijven te versnellen door samen te werken aan bijvoorbeeld bijscholing van medewerkers of innovatieprojecten. (Moermanc.s., 2016 en Katapult¹¹).

Tussen de centra en de practoraten zijn een aantal dwarsverbanden zichtbaar. Een onbekend aantal practoraten sluit aan bij een van de centra, hetzij omdat de instelling penvoerder van een van de centra is of door aansluiting bij collega-instellingen. De acht mbo-instellingen met een practoraat zijn penvoerder dan wel deelnemer aan meer dan drie CIV's. Er lijkt dus sprake van kruisbestuiving tussen practoraten en centra op het niveau van de mbo-instelling. Zo is bekend dat het practoraat Creatief Vakmanschap werkt binnen het CIV Creatieve Industrie en andere practoraten verbindingen hebben met een CeO (bijvoorbeeld practoraten van het ROC van Twente). Maar het is nog onduidelijk hoe sterk de verbinding tussen practoraten en de centra is¹².

Het algemene beeld is dat de thematische aansluiting tussen practoraten en de centra en de focus van de topsectoren redelijk goed is. Van een aantal practoraten is duidelijk dat zij intensief verbonden zijn met een van de centra (waarvan een groot deel binnen topsectoren

¹¹ <https://www.wijzijnkatapult.nl/default.aspx>

¹² Niet alle lectoraten zijn verbonden aan een CeO. Dat is niet zo vreemd. De lectoraten bestonden al toen de centra opgericht werden.

valt) of dat zij de optie tot samenwerken openhouden. Daarmee en via de naamgeving is indirect de overlap met de topsectoren zichtbaar, maar soms is het wel de vraag hoe sterk de verbinding tussen practoraten en centra in de praktijk is.

Profilering mbo

Een punt van aandacht is de profilering van het mbo in relatie tot het regionale bedrijfsleven en het topsectorenbeleid. Zoals het ROC van Twente beschrijft spelen de practoraten een rol 'omdat de wereld om ons heen verandert'. Dat biedt mogelijkheden maar die mogelijkheden gaan wel gepaard met de nodige onzekerheden. Het is immers de vraag of de verwachte ontwikkeling daadwerkelijk door zal zetten en welke impact deze zal hebben voor mbo-opgeleiden¹³? Die impact kan groot zijn en van belang voor de (inhoud van de) opleidingen, maar kan achteraf ook marginaal blijken. Tegelijkertijd is duidelijk dat wanneer het mbo niet tijdig anticipeert het zeker te laat is. Al is het maar omdat het de nodige tijd kost om het onderwijs aan te passen. Voorbeelden van thema's die op dit moment in de belangstelling staan zijn Biobased Economy, 3D printen, Zorg en Techniek en Cybersecurity.

Voorbeeld gerelateerd samenwerkingsverband: practoraat Zorg & (Sensor) Technologie

Het practoraat Zorg & (Sensor)Technologie is een mooi voorbeeld van samenwerken bij de ontwikkeling van technologie.

Innovatieve oplossingen kunnen de burger en zorgmedewerker helpen. Er is al veel op het gebied van technologische innovaties maar deze worden niet, of niet op de juiste manier gebruikt. Dat heeft voor een groot deel met gedrag te maken.

Wat het practoraat uniek maakt is dat we de reguliere onderzoekspiramide omdraaien waarbij het mbo aan het eind staat. De onderzoeksvragen worden door mbo-studenten opgehaald en vloeien van daaruit door naar het hbo en wo. Het mbo staat hierdoor aan het begin van de ontwikkeling van nieuwe kennis en inzichten. Tegelijkertijd wordt er een brug geslagen tussen medewerkers in de zorg en het gebruik van nieuwe technologie.

Bron: Zorgpactnoord in beeld. Tekst: Karin Meiboom

2.2.4 Reflectie op kennis en innovatie

Hoewel de verbinding van practoraten met de centra en of de lectoraten vanuit beleid wenselijk lijkt, is het de vraag of verbinding echt nodig is voor het ontwikkelen van een practoraat. Maar verbinding van practoraten met lectoraten en/of centra lijkt een goede optie in het kader van kennisdeling.

Duidelijk is wel dat het de ambitie van de practoraten is om bij te dragen aan innovatie (vakinhoudelijk en/of onderwijskundig) bij hun instelling/centrum. En de eerste voorbeelden zijn veelbelovend.

De ervaringen bij de ontwikkelingen van de lectoraten laten aandachtspunten zien die voor de ontwikkeling van practoraten op termijn van belang kunnen zijn:

- *Net als bij de ontwikkeling van lectoraten mag verwacht worden dat de ontwikkeling van practoraten niet in vijf tot tien jaar zal zijn afgerond.*
- *Per hbo-instelling is gaandeweg coördinatie tussen lectoraten en ander personeel op gang gebracht, doordat docenten deelnemen aan kenniskringen en onderzoeksteams en er aanvullende eisen aan docenten gesteld worden ten aanzien van onderzoek. De huidige practoraten lijken meer vanaf de werkvloer opgezet.*
- *De lectoraten lijken inmiddels ingebed zijn in het strategische en SHRM-beleid van de*

¹³ Een voorbeeld is de opkomst van de milieuberoepen eind jaren tachtig, begin jaren negentig. Een ontwikkeling die aanvankelijk van belang was voor wo- en hbo-opgeleiden. Maar halverwege de jaren negentig bleek dat er ook behoefte was aan mbo-opleidingen voor milieuberoepen.

instelling. De vraag is welke impact SHRM-beleid op de practoraten zal hebben. Worden ze ingezet op tijdelijke ontwikkelingsprojecten of worden het, net als de lectoraten, meer vaste functies in mbo-land?

- *De relatie tussen onderzoek en onderwijs in de lectoraten is nog niet optimaal. Te verwachten valt dat dit voor practoren, met hun praktijkgerichte insteek, minder sterk zal gelden.*
- *Verwacht mag worden dat practoren met een (heel) kleine aanstelling minder impact zullen hebben dan die met een grotere aanstelling. Niet voor niks noemt SKO een aanstelling van minimaal 0,5 fte voor de lectoraten. Daar tegenoverstaat dat een bekende expert uit de praktijk als boegbeeld van de opleiding kan dienen.*

2.3 Ondersteuning en ontwikkeling

De derde vraag is: *Welke ondersteuning via netwerken en instituties en regelingen zijn opties/ beschikbaar voor de verder ontwikkeling van practoraten?*

2.3.1 Ondersteuning vanuit de stichting

De stichting 'Ieder mbo een practoraat' is actief op een aantal fronten. Zij ondersteunt practoraten (in oprichting) en werkt aan een visie, een onderzoeksmanifest, aan kwaliteitseisen en public relations (website, instrumenten, presentaties) en organiseert de practoratendag. Daarbij zoekt de stichting samenwerking met uiteenlopende actoren in het veld zoals KplusV, ECBO, lectoren en professoren met kennis van het mbo en het Platform Bètatechniek. Zo is er overleg met de trekkers van de landelijke mbo-onderzoeksdag, met prof. Leijnse, inspirator van de lectoraten, die ook de ontwikkeling van lectoraten gevolgd heeft, er is aansluiting gezocht met de community van kennisnetwerk Katapult¹⁴ dat opereert onder de strijdkreet 'Aanjagers voor de kennis van morgen'. Het ministerie van OCW ondersteunt de stichting financieel zodat ontwikkeling van practoraten gestimuleerd en de kennis erover verspreid wordt (zie ook paragraaf 2.1.1).

De stichting ontwikkelt zich gaandeweg tot een platform voor ervaringsdeskundigen, aangevuld met experts. De behoefte aan ondersteuning en onderling ervaringen uitwisselen wordt tijdens de practoratendag bevestigd. Dat blijkt ook uit de hoge opkomst van practoren (teams). Vooral nog is het voornemen om de practoratendag te herhalen en de mogelijkheden om onderling contact op te nemen te benutten. Mogelijk dat het in de toekomst zinvol kan blijken om aan te haken bij het lectoratenplatform, of bij afdelingen daarvan of een apart platform voor practoraten te starten.

Een duidelijk aandachtspunt van de stichting is kwantiteit versus kwaliteit. Dat kan het best beschreven worden als een dilemma:

- Voor de bekendheid van practoraten is het goed als er veel, mogelijk heel veel practoraten ontstaan¹⁵. Op dit moment is het contrast tussen de dertien huidige practoraten en de zeshonderd lectoren in het hbo nog groot.
- Tegelijkertijd is de ontwikkeling van de practoraten in het mbo nog een zoektocht en laten de dertien, net als de lectoraten, een grote verscheidenheid zien naar onderwerpen, onderzoek en de relatie met het bedrijfsleven en het onderwijs. Maar kwaliteit is en blijft belangrijk, omdat gebrek aan kwaliteit niet ten goede komt aan de bekendheid en borging van de practoraten en aan het imago van practoraten en mbo.

¹⁴ <https://wijzijnkatapult.nl/default.aspx>

¹⁵ <https://www.onderwijsin cijfers.nl/kengetallen/> laat zien dat er 66 mbo instellingen en 43 hbo instellingen zijn met respectievelijk 484.208 en 445.000 deelnemers.

2.3.2 Andere mogelijkheden

Voor ECBO en de MBO Raad geldt dat zij de ontwikkeling van practoraten kunnen ondersteunen en/of stimuleren. Maar deze partijen zijn niet 'in the lead'. Met het organiseren van een onderzoeksdag kan ECBO bijdragen aan het brede veld van onderzoek in het mbo waarvan de practoraten, net als onder anderen de masterstudenten en -opgeleiden, lectoraten en ECBO zelf een onderdeel vormen (ECBO, 2016). Het meerjarenprogramma 2016 – 2019 van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) vermeldt practoraten niet expliciet (NRO, 2016).

Er zoemen verder signalen rond over twee ontwikkelingen: de overweging van CvB's om practoraten in te stellen en de mogelijkheden die het RIF biedt. De tussenevaluatie van het RIF laat zien dat het fonds een katalyserende werking heeft: *'...de middelen stimuleren de ontwikkelingen van de publiek-private samenwerkingen (PPS), er worden meer concrete activiteiten ontplooid, RIF zet kwaliteitsdruk op PPS'en, waardoor plannen van kwaliteit verbeteren en vrijblijvendheid vermindert'*. Daar staat tegenover: *'zonder RIF- gelden zouden de plannen, in een trager tempo, ook tot uitwerking komen. En er zijn ook instellingen die zonder RIF-gelden in PPS'en actief zijn'* (Concept Casteren, 2016). Terugkijkend naar de verbinding tussen practoren en de centra is zichtbaar dat een deel van de practoraten gebruik maakt van een of andere vorm van subsidie, maar dat er ook practoraten zonder dergelijke middelen worden opgezet. Verwacht mag worden dat in de nieuwe ronde van de RIF-aanvragen practoraten verwerkt zullen worden. Onduidelijk is of de instellingen gebruik maken van inzet van docenten in het practoraat met een Lerarenbeurs.

Zoals het ROC van Twente laat zien: het kan ook zinvol zijn om eerst intern orde op zaken te stellen, een lijn uit te zetten en pas daarna het aanvragen van extra middelen te overwegen.

Voorbeeld: financiering practoraat ROC van Twente

Het ontwikkelen van een practoraat vergt ruimte en middelen. Natuurlijk is bekend dat er extern, via RIF, via NRO en andere bronnen geld geworven kan worden. Maar *'first things first'*. Daarom kiest ROC van Twente om eerst intern de practoraten te ontwikkelen en te versterken. Door zelf te investeren uit eigen vermogen en andere bronnen. Eerst vanuit de eigen visie werken voordat er een appel wordt gedaan op externe bronnen met specifieke eisen.

Zie ook bijlage 1: Practoraten bij ROC van Twente

2.3.3 Reflectie op ondersteuning en ontwikkeling

De stichting benut beschikbare netwerken en kennis voor het verder ontwikkelen van practoraten. Het spanningsveld tussen kwaliteit en kwantiteit is bij de stichting een aandachtspunt. Wat de oplossing daarvoor zal zijn is nog niet duidelijk, want de breedte aan de practoraten biedt weliswaar rijkdom maar de aanstelling van practoren is niet aan de stichting, de MBO Raad of het beleid maar aan de CvB's en directeuren van de mbo-instellingen en centra.

Kennisdeling bij de ontwikkeling van de practoraten is van belang vanuit twee invalshoeken. Vanuit de invalshoek belangenbehartiging en kwaliteit gaat het om vragen rondom oprichting, positionering, kwaliteitszorg en ontwikkeling van visie. Vanuit de invalshoek kennisontwikkeling gaat het om zaken zoals kennis ontwikkelen en deze delen, samenwerken.

Middelen om een practoraat op te richten komen voort uit strategische keuzes van de mbo-instelling of uit subsidiegelden. Maar de oprichting is slechts een eerste stap. Als practoraten een bijdrage blijven leveren aan de ontwikkeling van het mbo beroepsonderwijs via onderzoek, professionalisering van docenten en een vernieuwde relatie met het bedrijfsleven, dan mag verwacht worden dat daar een ruime periode voor nodig zal zijn. Dat daar ook middelen bijhoren spreekt voor zich. Te meer omdat er op dit moment (nog) geen signalen zijn dat de practoraten op een of andere manier inkomsten verwerven. Die middelen kunnen gevonden worden via herverdeling van interne budgetten / investeringen of via aanvullende financiering van de overheid of het bedrijfsleven.

2.4 Best practices

De vierde vraag luidt: *Welke best practices voor het organiseren van practoraten en lectoraten zijn beschikbaar?*

Deze vraag is hier niet verder uitgewerkt. Ten eerste omdat het aantal practoraten nog heel beperkt is. Ten tweede vanwege de vaak nog prille ontwikkeling. Onderstaande tabel geeft een korte beschrijving van de belangrijkste aandachtspunten, de voornemens, ontwikkelde activiteiten¹⁶. Meer en vooral meer up to date informatie is te vinden op www.practoraten.nl.

Practoraat	Enkele aandachtsgedieden, voornemens, activiteiten
Burgerschap+ (interview)	Burgerschap+ richt zich op het ontwikkelen van het curriculum om een antwoord te bieden op maatschappelijke discussies. Met name komen vraagstukken aan de orde als: <ul style="list-style-type: none"> • Hoe kan ROC van Twente in een tijd waarin radicalisering en vrijheid van meningsuiting belangrijke aspecten zijn, ervoor zorgen dat jongeren voldoende kennis hebben van de rechtstaat? • Hoe leren we hun een goede dialoog te voeren en kritisch na te denken?
Technisch innoveren (interview)	Het practoraat Technisch innoveren richt zich op de combinatie van zorg en techniek. Hierbij valt te denken aan vragen als: <ul style="list-style-type: none"> • Hoe kan de medische technologie helpen de zorg veiliger, efficiënter en (beter) betaalbaar te maken? • Hoe wordt de vernieuwing ingebracht in de opleiding?
Versterken leerproces (interview)	Het practoraat Versterken leerproces richt zich vooral op de vragen: <ul style="list-style-type: none"> • Hoe kunnen we het leerproces van de leerling (niveau 2) optimaliseren? • Welke middelen kunnen we daarvoor inzetten? • Hoe kunnen we de betrokkenheid stimuleren? • Welke factoren zijn daarop van invloed?
HospitalityExperience (website)	Studenten participeren via dit practoraat in onderzoek gericht op de hospitality en met name de beleving (experience & insights) van hospitality. De opbrengsten van onderzoek deelt het practoraat met alumnistudenten, bedrijfsleven, gemeente en docenten. Bruikbare praktische opbrengsten voor de hospitality branche, maar ook voor docenten die deze kunnen verwerken in hun onderwijs.
Food, Innovation&Concepts (website)	Topkok Pierre Wind is bij het ROC Mondriaan in Den Haag benoemd tot tractor. Het practoraat moet de verbinding tussen onderwijs en de buitenwereld versterken, onder meer door kennisuitwisseling met het bedrijfsleven. Voor het onderwijs fungeert het practoraat als inspiratie en 'skills lab'.
Technologie in Zorg en Welzijn (practoratendag)	Onderwijs arbeidsmarkt in zorg en welzijn dicht bij elkaar brengen is de insteek van dit practoraat. Verbinding leggen tussen mbo en hbo, tussen doeners en denkers. Inzet van technologie in de zorg en onderwijs.
Automotive (practoratendag)	Dit practoraat richt zich op het ontwikkelen van een toekomstbestendige onderwijsorganisatie. Omzetten van trends naar onderwijs. Aandacht voor garagehouder van de toekomst, licht elektronisch voertuig, AD automotive.

¹⁶ Er wordt op het moment van schrijven hard gewerkt aan een breder en meer gedetailleerd overzicht van de practoraten.

Burgerschap (practorale rede)	Het einddoel is duurzaam, uitdagend en aantrekkelijk burgerschapsonderwijs met effectieve lessen voor alle studenten in het mbo, in alle opleidingen en voor alle niveaus. In het Phd traject komen de volgende onderwerpen aan de orde: kaders voor burgerschapsonderwijs, meetinstrument ontwikkelen, een onderzoek uitvoeren naar het niveau en de ontwikkeling van burgerschapscompetenties van studenten in het mbo, onderzoek naar de relatie tussen het geboden onderwijs en (excellente) competentieontwikkeling bij studenten.
Het Nieuwe Kijken (Practoratendag)	Verbindingen maken tussen verschillende afdelingen van de school, de studenten en het bedrijfsleven staat centraal in dit practoraat. Met inzet van nieuwe technologie zoals virtual reality.
Sociale Media (website)	Diverse partijen werken samen aan experimenten om met sociale media het onderwijs rijker te maken. Het practoraat doet praktisch onderzoek voor het onderwijs en de beroepspraktijk. Het kan een 'ontdekkingscentrum' genoemd worden, een 'skills lab', een 'platform voor kennisuitwisseling'. Onderwerpen zijn mediawijsheid studenten, didactische toepassing van sociale media, stagebegeleiding intensiveren, doorstroom vmbo-mbo-hbo, sociale mediatoepassingen tussen onderwijs en bedrijfsleven uitwisselen.
Gepersonaliseerd Leren (practoratendag)	Innovatief vermogen van de onderwijsteams verhogen is het oogmerk van dit practoraat. Via samenwerken met teams en lectoren, onderwijskundig leiders. De eigen keuzes teams en de daaruit voortvloeiende diversiteit zullen leiden tot variatie in uitkomsten.
Creatief Vakmanschap (website)	Centraal in het practoraat Creatief Vakmanschap staan de vragen: <ul style="list-style-type: none"> • Wat zijn de ontwikkelingen in de creatieve industrie? • Wat betekent dat voor toekomstgericht opleiden van de middelbaar opgeleide creatieve beroepsbeoefenaar? Het practoraat Creatief Vakmanschap focust op ondernemerschap, internationalisering, excellentie, niveau 5 en professionalisering.
Airport & Aviation (website)	Er gebeurt veel in de airport-branche. Door onder meer de robotisering en mondiale ontwikkelingen staan er veel veranderingen op stapel. Schiphol is één van de Nederlandse banenmotors. Wil je dat behouden, dan moet je ook als opleiding state of the art presteren en anticiperen op die veranderingen. Dit practoraat is gestart vanuit economisch, zingevings- en kwaliteitsperspectief.
Activerende Didactiek (website)	Dit practoraat onderzoekt het effect van activerende werkvormen op studenten, hun motivatie en leerrendement. Het ontwikkelt praktische tools die docenten in hun lessen kunnen inzetten om activerend aan de slag te gaan.
Zorg & (Sensor)technologie (Bron: Zorgpactnoord in beeld)	Innovatieve oplossingen kunnen de burger en zorgmedewerker helpen. Er zijn al veel technologische innovaties voor de zorg, maar deze worden niet of niet op de juiste manier gebruikt. Dat heeft voor een groot deel met gedrag te maken. Het practoraat slaat een brug tussen medewerkers in de zorg en het gebruik van nieuwe technologie. Het mbo staat door dit practoraat aan het begin van de ontwikkeling van nieuwe kennis en inzichten. De onderzoeksvragen worden door mbo-studenten opgehaald en vloeien van daaruit door naar het hbo en wo.
Smart Skills technology (practoratendag)	Hoe kunnen wij studenten optimaal voorbereiden zodat zij toekomstige problemen kunnen oplossen met technologie die nog uitgevonden moet worden. Dit practoraat heeft aandacht voor 21st century skills en exponentieel snel veranderende technologie. Inzet van onder meer hackatons (multidisciplinair, multilevel design thinking aan de hand van authentieke opdrachten).

2.5 Samengevat

De belangrijkste resultaten van de Verkenning Practoraten zijn hieronder puntsgewijs weergegeven.

Ontstaan en opdracht

- De huidige practoraten zijn ontstaan op initiatief van CvB's, directeuren van opleidingen en colleges van mbo-instellingen (ROC's / AOC's / vakscholen) en Centra (CIV's, RIF).
- De practoraten focussen op een of meerdere aandachtsgebieden van de drievoudige opdracht van het mbo (beroepsgericht kwalificeren, persoonlijke ontwikkeling en burgerschap).
- Binnen de practoraten werken instellingen aan uitdagingen en oplossingen voor problemen van opleidingen en teams in het verzorgen van toekomstgericht beroepsonderwijs. Aansluitend bij maatschappelijke en regionale uitdagingen, technologische en sociale ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en in bedrijven.
- Het oprichten van een practoraat kost de nodige voorbereidingstijd. Onder de practoraten die de stichting eind 2016 vermeldt, vallen practoraten die afgesloten zijn, volop aan het werk zijn, zich beraden over een volgende stap en practoraten die pas sinds kort operationeel zijn.
- Er zijn minstens zeven practoraten in ontwikkeling. Onbekend is hoeveel initiatieven er in totaal in Nederland zijn om een practoraat op te richten, al dan niet in combinatie met een RIF-aanvraag.

Relatie met de rest van de mbo-instelling

- Mbo-instellingen zetten practoraten in als broedplaats voor nieuwe ontwikkelingen en/of als instrument om strategisch beleid te realiseren.
- Er zijn andere functies binnen de mbo-instellingen die (soms gedeeltelijk) de taken van de practoren (kunnen) uitvoeren. Zoals innovatiemanagers, onderwijsinnovatieteams, ontwikkelteams, programmamanagers, projectleiders, lectoraten. Daarnaast zijn er, buiten de instellingen om, experts, bureaus en netwerken actief bezig met taken van practoraten.
- Of een practoraat of een andere (combinatie van) functie(s) de voorkeur heeft is afhankelijk van het strategisch HRM-beleid van de mbo-instelling en/of colleges. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de rol die docenten met een masteropleiding al vervullen of bestaande werkrelaties met lectoraten. Samenhang tussen het strategisch en het HRM-beleid is van belang voor het behalen van de doelen.
- Belangrijkste aanhaakpunt binnen de instellingen(en) lijken de docenten. Meest expliciet staat het team centraal bij de practoraten Automotive, Gepersonaliseerd Leren en Activerende Didactiek.

Contextspecifieke kennis ontwikkelen, delen en versnellen: ontwikkelen van onderzoekend vermogen

- Kennis ontwikkelen gebeurt via praktijkonderzoek. Het ontwikkelen van kennis in een specifieke context en deze kennis toepassen staan centraal.
- Kennis en ervaring delen is essentieel: binnen en tussen de teams, binnen en tussen de mbo-instellingen, maar ook met het bedrijfsleven.
- Kennis borgen is verweven met de werkwijze van de meeste practoraten. Door samen met docenten en / of teams praktijkonderzoek uit te voeren werken de practoraten aan het onderzoekend vermogen van docenten en teams.
- Het type kennis valt het best te typeren als contextspecifiek. Hoe doen we dat in onze opleiding? Wat zijn oplossingen voor onze problemen? Wat zijn handige instrumenten? Ervaringen elders?
- Op dit moment lijkt er vooral behoefte aan ervaringen uitwisselen, kennis delen. Dat

kan gaan over een practoraat opzetten of een plan schrijven, maar ook over hoe anderen ontwikkelingen inzetten of wat van elkaar gebruikt kan worden.

Inhoud en proces

- De labels van de practoraten laten accenten zien op vakinhoud en leerproces.
- Vakinhoud: Zorg &(Sensor)technologie, Smart Skills technology, Creatief Vakmanschap, Airport & Aviation, HospitalityExperience, Food, Innovation & Concepts, Technologie in Zorg en Welzijn, Automotive, Het Nieuwe Kijken, Sociale Media.
- Leerproces: Gepersonaliseerd Leren, Activerende Didactiek, Burgerschap.
- Uit de presentaties van de practoren blijkt dat zij veelal werken aan de verbinding tussen vakinhoud en leerproces. Bijvoorbeeld:
 - Hoe stimuleren we de ontwikkeling van 21th century skills bij onze technische studenten?
 - Hoe zorgen we dat ze flexibel op de arbeidsmarkt kunnen opereren?
 - Hoe kunnen we ervaringen met activerende didactiek of gebruik van sociale media delen, beter benutten in het onderwijs en verder ontwikkelen?

De veranderende omgeving

- Practoraten staan niet los van hun omgeving (binnen en tussen mbo-instellingen en het bedrijfsleven).
- Dat het onderwijs het initiatief neemt tot het oprichten van een practoraat betekent niet dat het bedrijfsleven geen rol heeft. Bij verschillende practoraten is input van en (intensieve) samenwerking met het regionale bedrijfsleven van belang. (bijvoorbeeld Smart Skills Technology, Automotive, Airport & Aviation, Technologie in Zorg en Welzijn, Zorg &(Sensor)technologie, Creatief Vakmanschap).
- Daarnaast zijn sommige practoraten gericht op kennis delen en ontwikkelen zodat het mbo-onderwijs zich breed verder kan ontwikkelen (bijvoorbeeld Burgerschap, Sociale Media).
- De verschillende practoraten laten andere accenten in hun activiteiten zien. Zij nemen (combinaties van) uiteenlopende rollen en functies in, zoals:
 - *Investering in een veranderende en onzekere toekomst.* Hoe op te leiden voor de toekomst? (bijvoorbeeld Smart Skills Technology, Automotive, Airport & Aviation, Technologie in Zorg en Welzijn, Zorg &(Sensor)technologie).
- *Plaats om nieuwe werkvormen en methodes uit te broeden.* De aanpak kan onderzoekend en/of gericht op het ontwikkelen van instrumenten en/of gericht op interactie tussen docenten, zijn.
 - Zo doen practoraten in experimenten ervaring op met hackatons (bijvoorbeeld Smart Skills Technology), virtual reality (bijvoorbeeld Het Nieuwe Kijken), leer labs / werkplaatsen (bijvoorbeeld Creatief Vakmanschap), technologie met onderwijs en zorg verbinden (bijvoorbeeld Zorg &(Sensor)technologie).
 - Ook ontwikkelen practoraten methodes gericht op het leerproces (verder) verbeteren (bijvoorbeeld Gepersonaliseerd Leren en Activerende Didactiek maar ook Didactiek voor Dummies, van Creatief Vakmanschap).
- *Aanhaakpunt voor excellentie trajecten van studenten* (bijvoorbeeld HospitalityExperience) of om *alumni* verder op weg te helpen (Creatief Vakmanschap).
- *Onderzoekend vermogen* stimuleren:
 - Bijvoorbeeld van docenten in het kader van kwaliteitsverbetering (Automotive, Activerende Didactiek).
 - Of van studenten door de verbinding tussen mbo, hbo en onderzoek te leggen (Zorg&(Sensor)technologie)
- *Promotietraject* uitvoeren (Burgerschap).

Centra en lectoraten

- Een aantal practoraten is direct gekoppeld aan de CIV's (bijvoorbeeld Creatief Vakmanschap).
- De meeste practoraten werken op aandachtsgebieden van de topsectoren.
- Een aantal practoren onderhoudt relaties met lectoraten (bijvoorbeeld Sociale Media, Burgerschap, de practoraten van ROC van Twente).
- De indruk ontstaat dat de practoraten de lectoraten vooral opzoeken indien daar behoefte aan is.
- Er zijn weinig aanwijzingen gevonden die de ontwikkeling van de practoraten in relatie brengen tot ander beleid zoals voor kwaliteitsafspraken, de oprichting van vakscholen (Alkema 2016). Dat wil niet zeggen dat die contacten er niet zijn of zijn geweest. Zo ver gaat deze verkenning niet. Wel is duidelijk dat er vanuit de Stichting Practoraten contacten zijn met tal van organisaties zoals ECBO, CvI, etc.

3 Conclusie en aanbeveling

Deze verkenning laat zien dat, hoe pril en gevarieerd ook, practoraten potentie hebben om zich te ontwikkelen tot een factor van belang in het beroepsonderwijs. Tegelijkertijd moet erop gewezen worden dat de focus op practoraten in deze verkenning niet betekent dat practoraten het enige vehikel zijn om de ontwikkeling en de status van het mbo te stimuleren. Ook buiten de practoraten verzetten mbo-instellingen en centra werk.

Practoraten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van flexibel vakmanschap, bij studenten en docenten. Vakmanschap is geen statisch gegeven maar ontwikkelt zich (zie onder andere Senneth, 2008). Flexibel vakmanschap (Van Woerkom, 2003) gaat uit van zowel vakmanschap als het vermogen om zich aan te passen aan veranderende situaties en daar zelf mee in te sturen. Dat is voor de toekomst van belang in verband met technologische, maatschappelijke en economische ontwikkelingen en de empowerment van het individu.

De practoraten kunnen, met hun rollen richting onderzoek, professionalisering van docenten en een meer op innovatie gerichte relatie met het bedrijfsleven, een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van responsief beroepsonderwijs. Gezien de complexiteit van die rollen is het van belang dat practoraten goed ingebed zijn in de strategische oriëntatie van de instelling en het strategische HRM-beleid. Dat bepaalt mee of practoraten met teams of kenniskringen werken.

Wat is nodig om de prille ontwikkeling te consolideren? Experimenteertijd en -ruimte met het voordeel dat instellingen ervaringen op kunnen doen voor de hele breedte van het mbo? Of bestuurlijke inbedding om te zorgen dat de ontwikkeling van practoraten, vergelijkbaar met die van lectoraten, doorzet en waarmee meer mogelijkheden beschikbaar zijn tot sturing op kwaliteit?

Nog onduidelijk is de rol van, de samenwerking met en investeringen van het bedrijfsleven. Bij een deel van de practoraten blijkt dat het bedrijfsleven er belang aan hecht om input te leveren en om bij te dragen aan responsief onderwijs, het innovatieve vermogen van het regionale bedrijfsleven en de regionale profilering van de mbo-instelling.

Om te ontwikkelen hebben de practoraten ruimte en tijd voor nodig, vergelijkbaar met de lectoraten. Maar de (onderwijs) externe dynamiek vergt echter ook een regelmatige heroverweging en aanpassing van practoraten. Een succesvol practoraat kan mogelijk opgeheven worden omdat het werk klaar is: de innovaties zijn geïmplementeerd, het team is voldoende geoutilleerd voor de komende periode om verder te werken of omdat een externe ontwikkeling niet blijkt door te zetten. Of omdat andere externe ontwikkelingen een nieuwe strategische koers van de instelling vergen.

Practoraten zijn gericht op kennisontwikkeling en -verspreiding, ervaringen uitwisselen. Zij vormen een motor om met en van elkaar te leren in onderwijsinnovatietrajecten. Van zowel vakinhoudelijke innovaties als van vernieuwingen in het onderwijsleerproces en de samenhang daartussen. Kennisverspreiding vergt de gelegenheid om ervaringen uit te wisselen, binnen de mbo-instellingen, tussen mbo-instellingen en richting bedrijfsleven. Het vraagt om het ontwikkelen van instrumenten en methodes voor nieuw onderwijs en deze met elkaar te delen en zo verder te brengen.

Maar ook andere actoren werken aan kennisontwikkeling en -verspreiding, ervaringen uitwisselen (bijvoorbeeld innovatiemanagers, lectoren werkzaam in het mbo, consultants, externe onderzoekers en masterstudenten/afgestudeerden).

Een optie die nog ontbreekt is die van personele uitwisseling: ervaringen beter benutten door ervaringsdeskundigen in te zetten bij andere opleidingen of instellingen of bedrijven. Dat zou een vervolgstap kunnen zijn voor de steun die practoraten nu al bieden.

Onderzoek in de practorataten laat een grote verscheidenheid zien. Van de aanzet tot wetenschappelijk onderzoek tot praktijkgericht onderzoek of praktijkonderzoek voor onderwijskundige ontwikkeling en/of vakmanschap. Dat is mooi maar het lijkt vooral nog bijzonder lastig om een stramien te ontwikkelen voor het bepalen van de kwaliteit.

De practorataten onderscheiden zich op dit moment van lectoraten. Beide kunnen meerwaarde hebben voor onderwijs en onderzoek. En mogelijk kunnen practorataten en lectoraten elkaar op termijn versterken. Op termijn vormen practorataten mogelijk een aanknopingspunt voor lectoraten om hun interesse in het mbo te versterken. En practorataten kunnen een inspiratiebron zijn voor de lectoraten om hun rol in het onderwijs te versterken.

Het spreekt voor zich dat (enige) samenwerking en coördinatie tussen practorataten en lectoraten wenselijk is. Een vergelijkbaar argumentatie kan opgesteld worden voor de CIV's en CoE's. Nu is het nog zo dat de link tussen lectoraten en practorataten en centra nog vaak onduidelijk is of nog niet optimaal is. Het is ook niet zo dat een link tussen practorataten en de lectoraten en de centra een voorwaarde zou moeten zijn. Het is vooral wenselijk om tot sterkere (inhoudelijke) afstemming te komen.

Tot slot het thema doorstroom vmbo, mbo, hbo. De practorataten kunnen daar een bijdrage aan leveren als het bijvoorbeeld gaat om het leerproces verbeteren, maatwerk organiseren en kennis maken met onderzoek. Maar het verbeteren van de doorstroom lijkt eerder een neveneffect van de practorataten dan de specifieke focus.

Gezien de huidige variatie aan practorataten lijkt het raadzaam de komende jaren de inhoudelijke ontwikkeling ervan te monitoren. Mogelijke aandachtspunten zijn:

- de inbedding van de practorataten in de mbo-instellingen
- de verduurzaming van de bijdragen van practorataten aan innovatie van het beroepsonderwijs, de studenten en de relatie met en innovatie in het bedrijfsleven.
- het draagvlak van het bedrijfsleven voor het mbo en de practorataten in het bijzonder, in het kader van de regionale profilering en de positionering van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt.
- de bijdrage van practorataten aan professionalisering van docenten in relatie tot het SHRM-beleid van de instelling, met aandacht voor de relatie tussen individuele en collectieve en formele en informele leertrajecten.
- een vergelijking tussen mbo-instellingen met en zonder practorataten.

Bijlage 1 Practoraten bij ROC van Twente

1 Wat zijn practoraten (en wat niet)?

Het ROC van Twente startte in 2017 met drie (nieuwe) practoraten. Practoraat Burgerschap⁺, Technisch Innoveren en Versterken Leerproces (niveau 2). De thema's zijn mede gebaseerd op dialoog met de betrokken mbo-college directeuren. Op basis daarvan is door het college van bestuur een keuze gemaakt voor de drie thema's. Tevens is gebruik gemaakt van de ervaringen met practoraat Mechatronica.

De kern van een practoraat bij ROC van Twente is toegepast praktijkgericht onderzoek uitvoeren om de onderwijskwaliteit te bevorderen. Binnen het mbo, door kennis te delen gericht op algemene kwaliteits-verbetering van het beroepsonderwijs, in het bijzonder van het ROC van Twente. Het ROC verwacht vooral effecten te behalen doordat de onderzoekende (nieuwsgierige) houding van de docenten gestimuleerd wordt.

Burgerschap⁺ richt zich op het ontwikkelen van het curriculum om een antwoord te bieden op maatschappelijke discussies. Met name komen vraagstukken aan de orde als:

- Hoe kan ROC van Twente in een tijd waarin radicalisering en vrijheid van meningsuiting belangrijke aspecten zijn, ervoor zorgen dat jongeren voldoende kennis hebben van de rechtstaat?
- Hoe leren we hun een goede dialoog te voeren en kritisch na te denken?

Het practoraat Technisch innoveren richt zich op de combinatie van zorg en techniek. Hierbij valt te denken aan vragen als:

- Hoe kan de medische technologie helpen de zorg veiliger, efficiënter en (beter) betaalbaar te maken?
- Hoe wordt de vernieuwing ingebracht in de opleiding?

Het practoraat Versterken leerproces richt zich vooral op de vragen:

- Hoe kunnen we het leerproces van de leerling (niveau 2) optimaliseren?
- Welke middelen kunnen we daarvoor inzetten?
- Hoe kunnen we de betrokkenheid stimuleren?
- Welke factoren zijn daarop van invloed?

Gezamenlijk bedenken een practor en docenten (in een latere fase met studenten) vraagstukken en kijken zij kritisch en reflectief vooruit naar (mogelijke) praktische oplossingen.

Docenten worden geen onderzoekers en gaan niet publiceren. Integendeel. Dat is een verschil met een lectoraat. Bij een practoraat bij ROC van Twente gaat het erom docenten bewust te maken dat er meer betekenis aan het onderwijs te geven is. Over die manier van onderwijs geven willen het ROC hen systematisch laten nadenken, op een inspirerende manier. Een eis die ROC van Twente stelt is dat practoren (minimaal) een masteropleiding hebben behaald. Dit in tegenstelling tot lectoren die (veelal) gepromoveerd zijn. Mogelijk vult het ROC de eisen voor een practor nog aan met onderzoekservaring in een lectoraat, bijvoorbeeld in een kenniskring met een werkgebied passend bij het thema van het practoraat.

Het is voor een practoraat geen vereiste om de onderzoeksresultaten nationaal en/of internationaal te publiceren, wel is het van belang kennis (intern en extern) te delen.

Overigens heeft ROC van Twente zeer nauwe banden met het lectoraat 'Onderwijsarrangementen in maatschappelijke context'. Dit lectoraat is een samenwerking van Saxion en ROC van Twente. De lector is tevens medewerker van ROC van Twente. ROC van Twente sluit in de toekomst een embedded lector (als practor) niet uit.

Aan elk practoraat zal een practor leiding geven. Bij ROC van Twente nemen aan elk practoraat twee mbo-colleges deel, ieder college benoemt twee docenten die het practoraat mee invulling geven. Voor dit moment heeft het ROC ervoor gekozen om de functies voor practor zowel intern als extern open te stellen en om voor docenten van de deelnemende mbo-colleges intern te werven. Aan beide functies worden eisen gesteld met bijbehorende waardering, waaraan een sollicitatie is gekoppeld.

2 Wat kunnen practoraten betekenen voor kennis en innovatie op de mbo instellingen?

Het practoraat Mechatronica is, als 1,5-jarig project, in nauwe samenwerking met het bedrijfsleven opgezet.

Het is gestart in het voorjaar van 2015 en geëindigd in december 2016. De idee was om enkele docenten van de (nieuwe) Mechatronica opleiding te laten participeren in het practoraat maar het team bleek ambitieuzer en een groot aantal docenten meldde zich aan om, samen met een (interim) practor, drie onderwerpen te bestuderen:

- Trendonderzoek om input te vergaren om het curriculum aan te passen.
- Vormgeven van een uitdagende en inspirerende opleiding.
- Powerskills (i.p.v. 21st century skills) met een leerlijn vanuit de bedrijven.

Dat zal leiden tot aanpassingen van onderdelen van de Mechatronica opleiding, die landelijk goed scoort. Maar het proces stopt niet bij het einde van dit project: de kennis is opgehaald en de ontwikkeling in gang gezet omdat docenten meer weten en onderzoek in het team een (duidelijke) plaats heeft gekregen. Kortom: het helpt het team om verder te komen.

Op basis van ervaringen opgedaan in de periode van practoraat Mechatronica heeft het ROC van Twente besloten drie nieuwe practoraten te starten, met een langere looptijd. Vanuit het perspectief van ROC van Twente is het geen bezwaar dat een practoraat in projectvorm een einde kent. Integendeel, de ervaringen hebben geleid tot een visie op practoraten die het ROC verder uitwerkt en uitrolt. Het ROC van Twente vindt het belangrijk dat practoraten op een actuele manier bijdragen aan beter onderwijs, niet alleen in de colleges maar in het hele ROC van Twente en dat dit te delen valt met andere ROC's.

- Interne behoefte: een van de ingrediënten van de visie is dat een practoraat tot stand komt in samenwerking met en met de actieve participatie van mbo-colleges. Dat vergt uitleg over wat een practoraat is en wat het kan betekenen, er zullen meningen en vragen worden opgehaald en het vergt overleg met het CvB over de resultaten en mogelijke combinaties zodat er prioriteiten gesteld kunnen worden. Maar wel zo dat er, vanuit de colleges en aan te stellen practoren, ruimte is voor verdere invulling.
- Externe behoefte: een punt van aandacht is bedrijfsleven en instellingen verbinden aan de practoraten en (maatschappelijke) ontwikkelingen volgen, om zo practoraten te voeden. Maar ook contacten onderhouden met andere ROC's en hun practoraten is een punt van aandacht. Zo kan kennis gedeeld worden en kunnen ROC's en practoraten elkaar versterken.

Omdat de wereld om ons heen verandert, zal het ROC regelmatig evalueren of het practoraat nog wel voldoet aan een behoefte. Daarbij staat de dialoog voorop. Na twee jaar houdt het ROC van Twente een evaluatie van de practoraten en bespreekt het de voortgang en de ervaringen van het practoraat, na vier jaar bekijkt het ROC of het practoraat nog actueel is of dat de keuze voor een ander thema beter past.

3 Welke ondersteuning via netwerken en instituties en regelingen zijn opties/beschikbaar voor de verder ontwikkeling van practoraten?

Het ontwikkelen van een practoraat vergt ruimte en middelen. Natuurlijk is bekend dat er extern, via RIF, via NRO en andere bronnen geld geworven kan worden. Maar *'first things first'*. Daarom kiest ROC van Twente om eerst intern de practoraten te ontwikkelen en te versterken. Door zelf te investeren uit eigen vermogen en andere bronnen. Eerst vanuit de eigen visie werken voordat er een appel wordt gedaan op externe bronnen met specifieke eisen.

Het ROC heeft de afgelopen jaren in samenwerking met het lectoraat 'Onderwijsarrangementen in maatschappelijke context' de nodige onderzoekservaring opgedaan en (gezamenlijk) diverse presentaties verzorgd tijdens de jaarlijkse Onderwijs Research Dagen (ORD), tijdens (MBO) conferenties van Consortium voor Innovatie (CvI), maar ook internationaal tijdens de European Association for Practitioner Research on Improving Learning (EAPRIL).

Het ROC erkent dat subsidietrajecten stimulerend werken en helpen bij een volgende stap. Maar in deze fase kiest het ervoor intern de practoraten zo te ontwikkelen dat de docenten (zonder extra ballast) in de school meegenomen kunnen worden in het proces. De practoraten moeten daar de tijd voor hebben en niet opgeslokt worden door andere verplichtingen. Maar in een volgende fase kunnen andere keuzes worden gemaakt.

Voorlopig is het oprichten van drie practoraten, samen met het College van Bestuur, het management van de betrokken mbo-colleges, de practoren en de docenten al een hele klus. Dus: *'eerst de basis en dan kijken hoe we dit verder uit kunnen bouwen.'*

Bijlage 2 Bescherming namen en graden hoger onderwijs

Staatcourant: Zoekresultaat

U heeft gezocht op:

Zoektermen:	Practoren
Publicatie(s):	Staatscourant
Aantal gevonden publicaties:	0
29 12 2016	

Uit de kamerbrief van de Minister van OCW dd 22 september

Naar aanleiding van amendement 8, ingediend door lid Rog, over de wettelijke verankering van het lectoraat, heb ik tijdens mijn eerste termijn aangegeven dat ik belang hecht aan de versterking van de beroepskolom en dat samenwerking tussen het vmbo, mbo en hbo daarbij essentieel is. De praktijk waarbij lectoren werkzaam zijn in zowel het hbo als het mbo kan, naar mijn mening, bijdragen aan het versterken van de beroepskolom. Met de bescherming van de titel lector wil ik deze samenwerking niet belemmeren. Tegelijkertijd zie ik de meerwaarde van duidelijke kwaliteitseisen voor lectoren. Daarom heb ik in debat met uw Kamer aangegeven dat ik dit amendement als aansporing zou willen zien om bestuurlijke afspraken te maken over lectoren die werkzaam dan wel aangesteld zijn in het mbo. Zij moeten voldoen aan de kwaliteitseisen die de Vereniging Hogescholen heeft gesteld. Dit kan ook de ontwikkeling van een vorm van practoraat in het mbo stimuleren. Ik heb het lid Rog gesuggereerd het amendement om te zetten in een motie waarin hij oproept tot het maken van dergelijke afspraken, omdat we dan het beste van twee werelden kunnen behouden: De bescherming van de lectorpositie en tegelijkertijd de versterking van de beroepskolom via (praktijkgericht) onderzoek.

In navolging van bovenstaande discussie heeft lid Duisenberg een vraag gesteld over de Engelse term voor lector. In ons binaire stelsel met een verschillende taakopdracht voor universiteiten en hogescholen bestaat een onderscheid in de benaming van deze instellingen. Deze lijn vertaalt zich door in het gebruik van de term lector of professor. De hoogleraar of professor is bij uitstek de kennisdrager ten aanzien van zijn onderzoeksgebied binnen universiteiten. Binnen hogescholen wordt deze rol vervuld door de lector. In het Engels wordt niet altijd een eenduidig onderscheid gemaakt. Waar dat wel gebeurt is dat bijvoorbeeld het onderscheid tussen '(full) professor' en 'associate professor'.

Uit de discussie: 112-9-16 15 september 2016

TK 112

Bescherming namen en graden hoger Tweede Kamer onderwijs

9 Bescherming namen en graden hoger onderwijs

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van: - het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Wet op het onderwijstoezicht en het Wetboek van Strafrecht, in verband met het tegengaan van misleidend gebruik van de naam universiteit en hogeschool, het onterecht verlenen en voeren van graden, alsmede het bevorderen van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef door rpho's (bescherming namen en graden hoger onderwijs) (34412).

De Minister

Voorzitter, sta mij toe om ook nog op een ander thema in te gaan. Daarover is namelijk een amendement ingediend door de heer Rog. Het gaat om het amendement op stuk nr. 8 over de bescherming van het lectoraat. De heer Rog wil met dit amendement de positie en taken van lectoren in het hbo wettelijk verankeren. Eigenlijk wil hij de vergelijking maken met lectoren en hoogleraren aan de universiteit om hen een beschermde en duidelijke positie te geven. Lectoren zijn belangrijk voor het hoger beroepsonderwijs, maar ik hecht er wel aan dat we de hele beroepskolom versterken. In het kader van de "avo-isering" van het onderwijs is het van groot belang om de route van vmbo naar mbo en hbo aantrekkelijk te laten zijn, ook in de toekomst. Daartoe moet er samenwerking plaatsvinden tussen met name vmbo en mbo, maar ook tussen

mbo en hbo.

Om die samenwerking goed te laten landen, moet hiervoor niet alleen aandacht zijn in onderwijsprogramma's — denk aan het keuzedelen — maar ook in het onderzoek, met name het onderzoek dat lectoren doen in de beroepspraktijk. Lectoren hebben ook op het hbo de opdracht om hun onderzoek praktijkgericht te doen, in samenwerking met de beroepsgroepen waarmee zij te maken hebben. Vooral op regionaal niveau krijgt dat goed vorm. Samenwerking tussen hogescholen en roc's als kennispartners in de regio is iets wat ik heel graag nastreef. Wat zien we in de praktijk? Er zijn al veel lectoren die zowel op hogescholen als mbo-instellingen werken. Naar mijn idee kan dat zeker bijdragen aan een versterking van de beroepskolom. Er zijn nu ruim twintig mbo-instellingen waaraan ook lectoren zijn verbonden. Voor de meesten geldt dat ze een aanstelling hebben als lector bij een hogeschool en daarnaast dus op mbo-scholen werken. Er zijn twee mbo-scholen, het ROC West Brabant en het Hoornbeek College, die een fulltime lector hebben. Bij het Alfa-college en Stenden Hogeschool is sprake van een dubbele aanstelling. Als we deze titel willen beschermen, hoe zorgen we er dan tegelijkertijd voor dat deze vormen van samenwerking tussen mbo en hbo ook qua onderzoek vruchtbaar zijn? Lectoren die bij een hogeschool werkzaam zijn, kunnen nuttig zijn als ze ook op het mbo werken. Tegelijkertijd doet zich bij het mbo de zelfstandige ontwikkeling van een praktijkgerichte lector voor. Binnen het mbo wordt gewerkt aan zogenaamde "practoren". Daarvoor gelden kwaliteitseisen. Ik subsidieer dat initiatief vanuit mijn departement. Het is mooi als er een doorgroeimogelijkheid is van praktijkgerichte lector, de practor, naar lector op het hbo. Welk effect heeft het amendement van de heer Rog? Ik zou willen dat het dit soort samenwerking niet belemmert en dat we nog enige ruimte bieden aan ontwikkeling. Tegelijkertijd snap ik de vraag. Ik weet ook dat de Vereniging Hogescholen een profiel met algemene kwaliteitseisen heeft opgesteld waaraan een lector moet voldoen. Het zou mijn voorkeur hebben om niet dicht te regelen wat lectoren doen. Dat risico heeft het amendement wel in zich. Ik zou het amendement van de heer Rog als aansporing willen zien om bestuurlijke afspraken te maken met de lectoren die werkzaam dan wel aangesteld zijn op het mbo. Ze moeten voldoen aan de kwaliteitseisen die de Vereniging Hogescholen heeft gesteld. Dat kan namelijk meer stimuleren dat helder is waaraan lectoren moeten voldoen — dat geldt ook als een lector in het mbo werkt: hij móet voldoen aan de kwaliteitseisen van het mbo — en tegelijkertijd dat lectoren niet worden uitgesloten om in het mbo te werken. Ook kan het een boost geven of, in netjes Nederlands, kunnen stimuleren dat ook in het mbo een vorm van practoraat wordt ontwikkeld. Ik zou me, kijkend naar de heer Rog, kunnen voorstellen dat hij zijn amendement wil omvormen tot een motie in deze richting. Dat zou ik zeer op prijs stellen. Dan hebben we misschien het beste van twee werelden: de lectorpositie wordt beter beschermd, zodat er geen wildgroei aan lectoren kan ontstaan in het mbo — ik snap goed dat de heer Rog dat niet wil — en tegelijkertijd kan die beroepskolom qua onderzoek worden versterkt.

De heer **Rog** (CDA):

Ik geef in ieder geval aan dat ik net als de minister vind dat de positie van de lector in het hbo van belang is — vandaar het amendement — en dat het in het mbo van belang is om de practoraten verder te ontwikkelen. Ik kan me voorstellen dat we dit laatste willen borgen zoals we dat doen met het lectoraat in het hbo. Tegelijkertijd deel ik de opvatting van de minister dat samenwerking in die beroepskolom nodig is. Ik dank de minister voor haar reactie. Ik ga eventjes bekijken of dit gaat leiden tot een gewijzigd amendement of tot een motie, zoals de minister suggereerde.

De **voorzitter**:

Dat wachten we dan af

Nr. 21 MOTIE VAN HET LID ROG

Voorgesteld 28 september 2016

De Kamer,

- gehoord de beraadslaging,
- overwegende dat de beroepskolom kan worden versterkt als er meer samenwerking is tussen vmbo, mbo en hogescholen op het gebied van praktijkgericht onderzoek;
- tevens overwegende dat de practor in het mbo thans geen beschermd titel geniet;
- verzoekt de regering, samenwerking in praktijkgericht onderzoek tussen de verschillende sectoren binnen het beroepsonderwijs te bevorderen, te stimuleren dat practoraten in het mbo worden doorontwikkeld en van het practoraat een beschermd titel te maken,
- en gaat over tot de orde van de dag.
- Rog

Stemming motie**De voorzitter:**

Deze motie is voorgesteld door het lid Rog. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 21 (34412).

Het gewijzigde amendement waar u over sprak, is het amendement op stuk nr. 17.

De heer **Rog** (CDA): Kijk eens!

Bijlage 3 Onderzoek in de praktijk

Onderzoek kent vele interpretaties en definities. In paragraaf 2.1 zijn we kort ingegaan op de verschillende interpretaties van onderzoek dat mogelijk zou kunnen plaatsvinden in de practoraten en de casus van ROC van Twente geeft daarbij een specifieke invulling. Want wat kan onderzoek in de practoraten behelzen? Een afbakening is bij voorbaat duidelijk: de practoraten hebben niet de ambities, tijd of middelen om fundamenteel onderzoek uit te voeren. Natuurlijk kan een practor een promotietraject uitvoeren. Maar de kern van onderzoek in de practoraten laten een ander accent zien. We gaan hier kort in op enkele definities en eerder opgedane ervaringen met onderzoek voor, in en met de praktijk. Want practoraten zijn niet de eerste die onderzoek uitvoeren. Dat gebeurt op brede schaal in de hogescholen, in het onderwijs van masterstudenten, door masteropgeleiden, door diverse faculteiten en andere onderzoeksinstituten. De meest gangbare definities vinden we in het woordenboek.

Betekenis ' onderzoeken ' in de Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal.

- on-der-zoek (het; o; meervoud: onderzoeken) 1 de handeling van onderzoeken: een onderzoek instellen; wetenschappelijk onderzoek
- on-der-zoe-ken (onderzocht, heeft onderzocht) 1 nauwkeurig nazien, nagaan, nasporen: kisten en koffers werden door de douane onderzocht

Vervolgens raadplegen we het onderzoeksprogramma van de NRO 2016 – 2019, waar het nodige denkwerk ten aanzien van definitie en afbakening van onderzoek is verzet.

Dit programma gaat over de volle breedte van het onderzoek dat het NRO uitzet: praktijkgericht, beleidsgericht en fundamenteel. Deze driedeling komt rechtstreeks voort uit het feit dat het NRO van het ministerie van OCW voor deze drie soorten onderzoek geormerkte budgetten ontvangt.

- Onder *praktijkgericht* onderzoek verstaat het NRO onderzoek waarvan de vraagstelling wordt ingegeven door de beroepspraktijk en waarvan de opgedane kennis direct kan bijdragen aan deze praktijk (Andriessen, 2014).
- Naar analogie hiervan definieert het NRO *beleidsgericht* onderzoek als onderzoek waarvan de vraagstelling wordt ingegeven door het beleid en waarvan de opgedane kennis consequenties heeft voor het beleid.
- *Fundamenteel* onderzoek gaat over onderzoek waarvan de vraagstelling wordt ingegeven door wetenschappelijke nieuwsgierigheid en waarvan de opgedane kennis leidt tot validering van bestaande kennis en de ontwikkeling van nieuwe kennis en inzichten. Het NRO voegt aan deze definities zelf nog een aantal eisen toe, die zijn gericht op de wisselwerking tussen praktijk, beleid en onderzoek.

Voor *praktijkgericht* onderzoek stelt het NRO de eis, dat onderzoeksvorstellen ingediend worden door onderzoekers samen met onderwijsinstellingen. Van deze consortia wordt verlangd dat vraagarticulatie heeft plaatsgevonden: gesprekken tussen onderzoekers en onderwijsinstellingen over vragen die zich in de praktijk voordoen die leiden tot onderzoeksvragen. Praktijkgericht onderzoek is derhalve onderzoek waarvan de vraagstelling wordt ingegeven door de onderwijspraktijk en wordt uitgevoerd in en met die praktijk. Praktijkgericht onderzoek levert kennis, inzichten en/of concrete producten die bijdragen aan de verbetering van de onderwijspraktijk.

De definitie van praktijkgericht onderzoek van NRO gaat niet expliciet uit van generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten maar de aanvraag van het onderzoek door onderzoekers impliceert dat wel. En bij de toekenning van de aanvragen is er de nodige aandacht voor onder meer procedures, methodes, validiteit, betrouwbaarheid.

Op het lectorenplatform¹⁷ vinden we de belangrijkste kenmerken van praktijkgericht onderzoek voor de lectoraten met een verwijzing naar het Brancheprotocol Kwaliteitszorg Onderzoek.

¹⁷ <https://www.lectoren.nl>

-
- Het is geworteld in de beroepspraktijk doordat de vraagstellingen zijn ingegeven door de praktijk en de kennis die het onderzoek oplevert bijdragen aan de praktijk.
 - Het is vaak multidisciplinair.
 - Het wordt vormgegeven binnen een scala aan organisatorische verbanden.
 - Het is methodologisch verantwoord.
 - Het heeft een sterke verbinding met andere activiteiten van hogescholen.
 - Het vindt plaats in netwerken met externe partijen.
 - Het is gevarieerd in soort onderzoek, wijze van publiceren, soort producten en netwerken waarin het plaats vindt.
-

Klarus (2016) een van de lectoren van het eerste uur, typeert twee problemen ten aanzien van onderzoek in hogescholen.

- Ten eerste zijn onderzoeksresultaten niet zo maar betekenisvol voor docenten. Onder andere omdat onderzoekers en docenten een andere taal hanteren.
- Ten tweede hanteren onderzoekers een onderzoeksmodel waarin de afstand tussen onderzoeker en docent bij voorbaat al is ingebakken. Dat is prima voor distantie en onafhankelijkheid, maar belemmert de impact op de beroepspraktijk.

Zoals veel anderen biedt Klarus handvatten voor onderzoek. Maar wat is de wens van de onderwijs- en beroepspraktijk? Daarvoor kan gebruik gemaakt worden van de inventarisatie van criteria van (Teurlings cs, 2011). Zij zien dat de praktijk de volgende criteria belangrijk vindt: begrijpelijkheid van onderzoeksresultaten, begrijpelijkheid (toegankelijkheid en participatie) van het onderzoeksproces, acceptatie en ervaren legitimiteit, interne validiteit, leermogelijkheden van onderzoeksresultaten en onderzoeksproces, praktische cumulativiteit, controleerbaarheid (voor de extern onderzoeker), beperkte externe validiteit.

Voor de uitvoering van praktijkgericht onderzoek komen zij tot de volgende aanbevelingen:

- Ga uit van de vraag of het probleem van de aanvrager.
- Zorg voor maatwerk in de onderzoeksvorm.
- Verdeel taken en rollen die nodig zijn voor het onderzoek.
- Stem het onderzoek af op aanwezige leercultuur en de (vaak nog impliciete) praktijktheorieën van onderwijsprofessionals in de school.
- Stem het onderzoek af met condities en voorwaarden in de school.

Een van de ontwikkelingen in onderwijsland is dat steeds meer docenten een masteropleiding hebben gevolgd waarin zij kennis maken met onderzoek uitvoeren. Zij ontwikkelen in hun opleiding onderzoekend vermogen. Dat wil zeggen: zij hebben een onderzoekende houding, passen beschikbare onderzoekskennis toe in hun werkpraktijk, doen kleinschalig praktijkgericht onderzoek en begeleiden anderen bij het ontwikkelen van hun onderzoekend vermogen (o.a. Van den Berg, 2016, Andriessen, 2014).

Onderzoekend vermogen past bij de ontwikkeling van vakmanschap. Niet voor niets beschrijft Senneth(2008) dat de vakman ambieert om zijn / haar werk (nog) beter te doen. De discussie over vakmanschap kent in het mbo twee niveaus: Dat van de studenten die vanuit de beroepsgerichte opdracht van het mbo opgeleid worden. Niet alleen voor nu maar ook voor de toekomst. Daar past bijvoorbeeld het model van flexibel vakmanschap bij (Van Woerkom, 2003). Let wel: zij geeft ook aan dat in uiteenlopende beroepen flexibel vakmanschap anders ingevuld wordt. En dat van de docenten met hun dubbele vakmanschap: het vak van docent (met al zijn aandacht voor leerprocessen en persoonlijke ontwikkeling) en het vakinhoudelijke aspect (van techniek en zorg tot burgerschap en algemene vakken). Maar dat wil nog niet zeggen dat als de masteropgeleiden en practoren doen wat hier beschreven is het allemaal wel goed komt. Het gaat niet alleen om dat wat zij doen maar ook wat er in hun omgeving gebeurt, dat er een collectief leerproces op gang komt (Van den Berg, 2015). Of zoals dat ook wel genoemd wordt: dat er een action research cycle in gang gezet en voortgezet wordt.

Bijlage 4 Overzicht practoratien, stand oktober 2016

Naam Practoraat		Naam practoor, * = coördinator
1. Mechatronica	ROC van Twente	Gerard Rikken *
2. Hospitality	ROC Mondriaan	KarolineWiegerink
3. Food &Innovation	ROC Mondriaan	Pierre Wind
4. Automotive	Noorderpoort	Hans Leens *
5. Creatief Vakmanschap	ROC van Amsterdam	Marieke Gevers
6. Airport & Aviation	ROC van Amsterdam	Peter Hulskemper
7. Het Nieuwe Kijken	Mediacollege Amsterdam	Rufus Baas
8. Sociale Media	Mediacollege Amsterdam	Jorick Scheerens
9. Gepersonaliseerd Leren	ROC van Leeuwenborgh	Frank Beulen
10. Activerende Didactiek	Summa College	Frank van den Ende
11. Gezondheidszorg	ROC Mondriaan	Flora van Eck
12. Zorg & Technologie	Drenthe College	Elvira Cofetti
13. Life Sciences	Friesland College&Nordwin College	Loes Fasotte
14. Regioleren	AOC Terra	Frans Cuperus *
15. Burgerschap	Noorderpoort	Chris Holman
16. Smart Skills technology	Nova College	Tom Hogendoorn

Naam practoor: Nog niet alle namen van de practoren zijn bekend. Soms neemt een directeur of programmaleiders de coördinatie van de oprichting van het practoraat op zich. Of zoals bij ROC van Twente, de oprichting van drie nieuwe practoratien.

Bijlage 5 Profiel van de lector¹⁸

Het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek heeft in 2009 een profiel opgesteld van de lector. Dit profiel formuleert de kwaliteitseisen voor lectoren. Met dit profiel wordt duidelijk welke kwaliteiten personen met de titel van lector in huis moeten hebben. Dit profiel moet gezien worden als een handreiking waarmee elke instelling richting kan geven aan het formuleren van kwaliteitseisen voor de eigen lector.

Onderzoek is de kern van het werk van de lector, daarop ligt het zwaartepunt. Onderzoek wordt gevoed door vragen vanuit de beroepspraktijk en vanuit het onderwijs. Onderwijs en beroepspraktijk worden gevoed door de kennis die het onderzoek genereert.

1 Onderzoek

1.1 Benoemingseisen

Een lector:

- beschikt over bewezen wetenschappelijke kwalificaties en is gepromoveerd.
- heeft actuele kennis en ervaring op het terrein van wetenschappelijk (praktijkgericht) onderzoek.

1.2 Karakteristieken van de onderzoeksactiviteiten

Een lector:

- beschikt over theoretisch en praktisch gefundeerde domein- en/of beroepsinhoudelijke kennis
- verricht onderzoek binnen de kaders die gesteld zijn in de gedragscode onderzoek voor het HBO (Gedragscodepraktijkgerichtonderzoek)
- geeft leiding aan onderzoek dat geworteld is in de beroepspraktijk en in het onderwijs voor die beroepspraktijk.
- maakt een vertaalslag van de generieke kennis uit eigen of door anderen verricht wetenschappelijk onderzoek naar toepassingen in de praktijk.
- beschrijft en innoveert systematisch werkwijzen en ontwikkelingen binnen de beroepspraktijk, vertaalt deze in concepten en methodieken en komt op die manier tot generieke kennis; deze kennis komt weer ten goede aan de beroepspraktijk en het HBO onderwijs.
- maakt doelgroepgericht de resultaten van onderzoek bekend in de vorm van publicaties in zowel de wetenschappelijke literatuur als in de beroepsgerichte vakliteratuur, lezingen, workshops, demonstraties, modellen, etc.
- draagt bij aan het ontwikkelen van een onderzoekscultuur zowel binnen de HBO instelling als geheel, als binnen het onderwijs en de beroepspraktijk.
- beschikt over een zekere 'pioniersmentaliteit' om het praktijkgericht onderzoek 'op de kaart te zetten'.

2 Beroepspraktijk

2.1 Benoemingseisen

Een lector voert waar mogelijk en zinvol het onderzoek uit in samenwerking met de beroepspraktijk, en ontwikkelt specifieke kennis voor afzonderlijke bedrijven en instellingen, maar vooral generieke kennis die in tal van situaties toepasbaar is.

2.2 Karakteristieken van de activiteiten in of gerelateerd aan de beroepspraktijk

Een lector:

- draagt bij aan de verbetering en innovatie van de beroepspraktijk.
- maakt door middel van vraagarticulatie een (latente) vraag in de beroepspraktijk expliciet; dé 'beroepspraktijk' is afhankelijk van het vakgebied: het kan gaan om professionals (en hun beroepsorganisaties), bedrijven (incl. MKB en de achterliggende branche-organisaties), de overheid (lokaal, provinciaal, landelijk), etc.
- richt zich naast het ontwikkelen van kennis ook op het implementeren en evalueren van verbeter- en innovatietrajecten in de beroepspraktijk, bijvoorbeeld in de vorm van handelings- of actieonderzoek.

¹⁸ Bron: <https://www.lectoren.nl>

3 Onderwijs

3.1 Benoemingseisen

Een lector heeft kennis en aantoonbare belangstelling voor het ontwikkelen en uitvoeren van onderwijsactiviteiten.

3.2 Karakteristieken van de activiteiten in of gerelateerd aan het onderwijs.

Een lector:

- draagt bij aan de verhoging van de kwaliteit van het HBO-onderwijs ten aanzien van vakinhoud én onderzoeksvaardigheden, en richt zich daarbij op zowel docenten en studenten als op scholing van mensen uit het praktijkveld.
- laat de bijdrage aan het onderwijs op verschillende manieren tot uiting komen, zoals bijvoorbeeld door het ontwikkelen van curriculum(onderdelen), doceren, begeleiden, coachen en is daarbij met name gericht op het borgen van academische vaardigheden door bijvoorbeeld het invlechten van academische leerlijnen in curricula of onderzoeksbegeleiding op bachelor- en masterniveau.
- spant zich in om studenten en docenten in het HBO zowel inhoudelijk te scholen op hun vakgebied als bij hen onderzoekskennis, onderzoeksvaardigheden en een onderzoekende houding te ontwikkelen, en hen bij het doen van onderzoek te begeleiden; daarmee wordt een bijdrage geleverd aan de gewenste ontwikkeling van HBO-professionals naar reflective practitioners.

4 Algemene (randvoorwaardelijke) kwaliteitseisen

4.1 Visie

Een lector:

- is een autoriteit op zijn vakgebied en is een visionair maar realistisch denker.
- heeft zicht op de ontwikkelingen in het eigen vakgebied en zet van daaruit lijnen uit naar de toekomst.

4.2 Multidisciplinair

Een lector analyseert, onderzoekt en lost vraagstukken op in multidisciplinaire samenwerkingsverbanden, waar dat nuttig en nodig is.

4.3 Aansturing van de onderzoekseenheid

Voor zover het tot de taak van de lector behoort richt deze de onderzoekseenheid in, ontwikkelt die verder en genereert zo nodig een substantiële tweede en derde geldstroom. Een lector:

- ontwikkelt in samenspraak met beroepspraktijk en onderwijs een relevant, aantrekkelijk, uitdagend en herkenbaar onderzoeksprogramma, al dan niet ingebed in een grotere onderzoekseenheid zoals bijvoorbeeld een expertisecentrum, met voldoende massa en focus.
- bewaakt en verbetert op een systematische wijze de kwaliteit van de activiteiten.
- geeft op een inspirerende en motiverende wijze leiding aan een onderzoeksteam.

4.4 Disseminatie van kennis, implementatie van verbeter- en innovatietrajecten, en valorisatie

Een lector:

- implementeert, daar waar mogelijk en relevant, de ontwikkelde kennis in de onderwijs- en beroepspraktijk.
- handelt diplomatiek, zowel als adviseur en als veranderingsmanager.
- zorgt voor valorisatie, dat wil zeggen voor het ontplooiën van nieuwe maatschappelijke en economische activiteiten.

4.5 Netwerkvorming in de driehoek

Een lector:

- beschikt over een relevant (inter)nationaal en regionaal netwerk in de onderzoekswereld, de beroepspraktijk en de onderwijspraktijk en weet per project de juiste mensen en organisaties bij elkaar te brengen.
- is nieuwsgierig naar ontwikkelingen in andere disciplines en staat open voor gezamenlijke initiatieven.

Bijlage 6 Verantwoording

B6.1 Opzet van de verkenning

Voor het schrijven van deze notitie is gebruik gemaakt van diverse bronnen. Er is literatuur opgezocht over de ontwikkeling van practoraten en evaluaties van lectoraten. We verwijzen specifiek naar de website van de stichting 'Ieder mbo een practoraat' en het onderzoek dat door KplusV is uitgevoerd naar de behoefte aan ondersteuning door de practoraten en de publicatie van Marc van de Meer.

Daarnaast is tijdens bijeenkomsten zoals de practoratendag, 7 december 2016 en General Assembly van de Centra op 15 en 16 november informatie verzameld. Tijdens de practoratendag is dankbaar gebruik gemaakt van drie minuten presentaties van 13 van de 14 actieve practoren die een globaal overall beeld bieden van het doel, de ontwikkeling en hun percepties daarop. Ook biedt de dialoog met bestuurders en practoren inzicht in de zoektocht en overwegingen om de practoraten goed vorm te geven. De General Assembly bood inzicht in de diverse ontwikkelingen bij de centra en de Topsectoren. Het bijwonen van het overleg van de Topsector Creatieve Industrie gaf een beeld van de positionering van de practoor.

Daarnaast zijn (telefonische) interviews gevoerd:

- Drie lectoren direct of indirect werkzaam met en voor mbo-instellingen
- Een innovatiemanager verbonden aan een ROC
- De practoor Sociale Media
- De programmamanager Practoraten ROC van Twente
- Een medewerker van SIA
- Een senior onderzoeker mbo van ECBO
- Een bestuurder van een instelling voor beroepsonderwijs

B6.2 Bronnen

Alkemade, B. c.s. (2016) *MBO dat werkt. Voortgangsrapportage kwaliteitsafspraken mbo*, MBO in Bedrijf, Ede.

Andriessen, D. (2014). *Praktisch relevant én methodisch grondig?* Utrecht: Hogeschool Utrecht.

Arets, J. V. Heijnen, (2008) *Kostbaar misverstand. Van training naar business improvement*. Academic Service, SDU, Den Haag.

Casteren, W., C.J. Jager, L. Nieuwenhuis. (2016) *Tussenevaluatie Regionaal Investeringsfonds MBO*. Researchned, Dialog, Han, Nijmegen.

Holman, C. (2016) *Burgerschap in het mbo*. Practorale rede, Noorderpoort college.

Human Capital voor de topsectoren van Nederland. Roadmap 2016 – 2020. Den Haag.

ISO, (2013) *Dicht bij de student. Lectoraten in het hbo*. Interstedelijk Studenten Overleg, Utrecht.

Kamerstukken:

- Kamerstukken (referentie 34412). dd. 2016 10 04: nota en stemmingen Bescherming namen en graden hoger onderwijs.
- Kamerstukken (referentie 34412). dd. 2016 09 28 NADER GEWIJZIGD AMENDEMENT

- VAN DE LEDEN BRUINS EN ROG TER VERVANGING VAN DAT GEDRUKT ONDER NR. 15.
- Kamerstukken (referentie 34412). dd. 2016 05 27 Nr. 6 NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG
 - Kamerstukken (referentie 34412). dd. 2016 06 03 Nr. 8 AMENDEMENT VAN HET LID ROG Ontvangen 3 juni 2016.
 - Kamerbrief 22 september 2016 Betreft Reactie op amendementen en vragen wetsvoorstel Bescherming namen en graden hoger onderwijs.
 - Kamerbrief 14 september 2015 Een responsief mbo voor hoogwaardig vakmanschap.

Klarus, R. (2016) *Onderzoekend Beroepsonderwijs. Terugkijken met het oog op morgen*. HAN, Nijmegen.

Meer, M. van der, J. van der Waals, J. Scheerens. (2015) *Visiedocument. Stichting 'Ieder mbo een practoraat'. Practoraten*. Amsterdam.

Moerman, P., J. Vos, F. Boode, H. de poot, E. Braskamp. (2016) *Samenwerking in cijfers. Tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven*. Platform Bèta Techniek, Katapult, Nobis.

Nieuwenhuis, L., P. Gielen. D. Nijman (2008) *Leven lang leren voor vitaliteit. Een voorstudie ten behoeve van ontwikkeling en onderzoek*. ECBO, Den Bosch.

Nieuwenhuis, A.F.M. (2013) *Werken aan goed beroepsonderwijs. Lectoraat beroepsdidactiek*, HAN, Nijmegen.

NRO, (2016) *Met onderzoek onderwijs vernieuwen. Programma Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek 2016 – 2019*. NRO, Den Haag.

Ritze, H. E. Bruin, R. Klatter, M. Klink, M. van der Meer. (2016) *Visuele notulen preconferentie CVI 2016. Help(t) onderzoek in het mbo?! Groningen*, 6 april 2016. Saxion, Enschede.

Senneth, R. (2008) *De ambachtsman. De mens als maker*. Meulenhof, Amsterdam.

SKO, (2004) *Succesfactoren voor lectoraten in het hbo. Commissie Tussentijdse Evaluatie Lectoren en Kenniskringen*. Stichting Kennisontwikkeling HBO, Den Haag.

SKO, (2008) *Lectoraten in het hoger beroepsonderwijs 2001- 2008. Eindevaluatie van de Stichting Kennisontwikkeling HBO*.SKO, Den Haag.

Teurlings, C. Christa Teurlings, P. den Boer, M. Vermeulen S. Beek, A. Ros. (2011) *“Als ik er maar wat aan heb...” Eindrapportage ‘Onderwijsonderzoek: de praktijk aan het woord’* Ruud de Moor Centrum, Heerlen.

Van den Berg, N. (2016). *Grenspraktijken*. Wageningen: Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool.

Westerhuis, A. J. van den Berg, E. van Doorn (2016) *MBO onderzoeksdag 2015, opmaat voor nieuw onderzoekselan in het mbo*. ECBO. 's-Hertogenbosch.

Woerkom, M. van. (2003) *Critical Reflection at Work. Bridging individual and organizational learning*. Twente University, Enschede.

Websites:

- www.practoraten.nl
- <https://www.lectoren.nl>
- <http://www.vereniginghogescholen.nl/themas/lectoren>
- <https://www.wijzijnkapult.nl/default.aspx>